

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

FAKULTA PRÁVNICKÁ

Diplomová práce

Materiální ohnisko ústavnosti

2014

Martina Hladíková

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta právnická

Diplomová práce

Materiální ohnisko ústavnosti

Zpracovala: Martina Hladíková

Plzeň, 2014

„Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci zpracovala samostatně, a že jsem vyznačila prameny, z nichž jsem pro svou práci čerpala způsobem ve vědecké práci obvyklým.“

Plzeň, březen 2014

.....

Martina Hladíková

Ráda bych poděkovala JUDr. Janě Odehnalové, Ph.D. za její cenné rady a připomínky, kterými přispěla k vypracování této práce. Dále bych chtěla poděkovala nejen mé rodině, ale také Vojtovi a jeho rodině za jejich neustálou podporu ve studiu i mimo něj.

Obsah

Úvod.....	1
1. Materiální ohnisko ústavnosti.....	3
1.1 Historie vzniku	3
1.2 Pojem materiálního ohniska ústavnosti.....	5
1.2.1 Pojem ústavy	5
1.2.2 Pojem materiálního ohniska ústavnosti	8
1.3 Obsah materiálního ohniska ústavnosti.....	10
1.4 Ochrana materiálního ohniska ústavnosti	16
1.5 Pozitivistický a přirozenoprávní pohled na imperativ ne/zrušitelnosti	18
1.5.1 Pozitivistický pohled.....	19
1.5.2 Přirozenoprávní pohled.....	20
1.5.3 Shrnutí obou pohledů	23
2. Role Ústavního soudu.....	25
2.1 Historie Ústavního soudu.....	25
2.1.1 Ústavní soudnictví České republiky.....	27
2.2 Ochrana a kontrola ústavnosti.....	27
2.2.1 Nástin judikatury související s materiálním ohniskem ústavnosti.....	29
2.3 Pravomoc Ústavního soudu rušit ústavní zákony.....	29
2.4 Nález Pl. ÚS 27/09 – Ústavní soud zrušil ústavní zákon.....	32
2.4.1 Okolnosti předcházející vydání nálezu Pl. ÚS 27/09.....	32
2.4.2 Ústavní stížnost poslance Miloše Melčáka.....	34
2.4.2.1 Zásah orgánu veřejné moci do práva stěžovatele.....	34
2.4.2.2 Návrh na zrušení ústavního zákona č. 195/2009 Sb., o zkrácení pátého volebního období Poslanecké sněmovny.....	35
2.4.3 Nález Pl. ÚS 27/09 – Kauza Melčák.....	37
2.4.4 Pár slov na závěr k nálezu Pl. ÚS 27/09.....	40
3. Podstatné náležitosti demokratického právního státu.....	42
3.1 Princip suverenity lidu.....	43
3.2 Princip dělby moci.....	46
3.2.1. Historický exkurs – J. Locke, Ch. L. Montesquieu.....	46
3.2.2 Nástin principu dělby moci v České republice.....	48
3.3 Princip pluralitního politického systému.....	50
3.4 Právo lidu na odpor.....	51

Závěr.....	54
Resumé.....	57
Seznam použitých pramenů a literatury	59

Úvod

Pro svou diplomovou práci jsem si vybrala téma „Materiální ohnisko ústavnosti“, jelikož se jedná o látku, o které učební texty útržkovitě pojednávají pouze v dílčích bodech, ale nevěnují jí zevrubnější výklad. Z tohoto důvodu jsem se rozhodla, že se pokusím vytvořit komplexnější přehled věnovaný této problematice z oblasti ústavního práva. Protože se jedná o téma, které je v právním řádu ukotveno velmi abstraktně, setkáme se s mnoha doktrinárními názory, které se pokoušejí o konkrétní výklad pojmu, ale hlavně s rozsáhlou interpretací Ústavního soudu, na kterou budu v podstatě v celém obsahu práce odkazovat. Nejen z tohoto důvodu se jedná o téma velice obsáhlé, a proto se zaměřím pouze na vybrané otázky. Vzhledem k povaze předmětu práce, jsem užila ke zpracování textu převážně metodu popisnou.

První část diplomové práce se vedle objasnění samotného pojmu ústavy věnuje výkladu materiálního ohniska ústavnosti, které je zakotvené v čl. 9 odst. 2 a 3 Ústavy, jakožto zákaz změny tzv. podstatných náležitostí demokratického právního státu. Stejně jako na jiných místech práce i pojmu materiálního ohniska se věnuji z hlediska historického vývoje. S odkazem na právní nauku a judikaturu Ústavního soudu následuje výčet principů, které jsou chápány jako podstatné náležitosti demokratického právního státu. Jelikož každá osoba má jiný pohled na svět, jiné mínění a hodnoty, tak i tyto principy představují různorodou škálu, kterou nelze definitivně sumarizovat taxativním výčtem. Z tohoto důvodu je tato část textu koncipována tak, že k vybraným autoritám právní vědy je uveden výčet těch principů, které považují za nezměnitelné a které by měly být chráněny tzv. klauzulí věčnosti. Aby se zabránilo případným změnám demokratických náležitostí našeho právního řádu, jsou pod ochranou v podstatě všech ústavních orgánů a i samotný lid disponuje prostředky k jejich ochraně, jak vyplývá z další části práce. Závěr první kapitoly je věnován pozitivistickému a přirozenoprávnímu pohledu na právo. Jedná se o dva diametrálně odlišné filosofické přístupy k otázce nezměnitelnosti právních norem.

Finální slovo při ochraně a interpretaci materiálního ohniska ústavnosti má v České republice Ústavní soud, proto mu je věnována prostřední část diplomové

práce. Judikatura věnující se předmětné problematice je značná, ale patrně žádný jiný náleží Ústavního soudu nevzbudil větší rozruch než ten, kterým byl zrušen ústavní zákon. Z tohoto důvodu je jeho rozboru a okolnostem, které předcházely jeho vydání, věnována převážná část druhé kapitoly. Je zajímavé, že pravděpodobně o žádné z taxativně vyjmenovaných pravomocí Ústavního soudu není pochyb, vyjma oprávnění Ústavního soudu rušit ústavní zákony. Z tohoto důvodu je v práci zahrnut výběr názorů a argumentací předních českých odborníků z oboru práva reagujících na otázku, zda je Ústavní soud jakožto orgán ochrany ústavnosti nadán takovou kompetencí.

Závěrečná část práce je zaměřena na ty principy, které můžeme podle většinového mínění považovat za podstatné náležitosti demokratického právního státu. Jedná se o principy, které by při detailním rozboru mohly být předmětem samostatné diplomové práce, proto je cílem této pasáže stručná charakteristika jednotlivých náležitostí tak, aby byla výstižně vyjádřena jejich základní podstata. Navíc je přidána podkapitola věnující se právu lidu na odpor, kterým disponují občané v případě, že je ohrožena demokracie. Jedná se o právo, jehož konkrétní obsah není dle mého názoru všeobecně známý, přestože se jedná o silný prostředek obrany v rukou občanů v případě ohrožení materiálního ohniska ústavnosti.

1. Materiální ohnisko ústavnosti

Na úvod své diplomové práce se budu věnovat jednomu z nejpodstatnějších právních institutů - Materiálnímu ohnisku ústavnosti, které český právní řád relativně abstraktně zakotvuje v ustanovení čl. 9 odst. 2 a odst. 3 ústavního zákona č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „Ústava“ nebo „Ústava ČR“). Tento institut lze označit jako podstatnou náležitost každého moderního, nejen demokratického, právního státu, přičemž v rámci své právní konstrukce je chráněn tzv. klauzulí věčnosti (nezměnitelnosti).

To proto, aby ty nejdůležitější historické, právní a společenské hodnoty existence České republiky, jakožto demokratického právního státu, byly chráněny proti narušení, změně či zneužití - ať už by k tomu mělo dojít násilnou nebo relativně poklidnou cestou.

1.1 Historie vzniku

Pro lepší orientaci v problematice právního institutu materiálního ohniska ústavnosti nebo všeobecně nezměnitelných ustanovení ústav, jakožto vrcholů jednotlivých státních právních řádů, se nyní pokusím o stručný historický exkurz ohledně vývoje předmětného institutu, přičemž se bude jednat o logický a chronologický nástin vzniku a vývoje materiálního ohniska ústavnosti na evropském kontinentě.

Zřejmě nejstarší zakotvení absolutní rigidity bychom mohli nalézt v norské ústavě z roku 1814, jež zakazovala takové změny, které by byly rozporné s jejími principy a duchem, a umožňuje tak pouze modifikaci dílčích ustanovení.¹

Historické základy na evropském kontinentě položila již francouzská ústava Třetí republiky z roku 1875, která vytvořila ve Francii stabilní základnu ústavního státu a stala se modelem republikánského parlamentarismu, kdy vůbec poprvé spojila parlamentní formu vlády spojenou s republikánskou státní formou.²

¹ KYSELA, Jan. *Předpoklady soudní kontroly ústavnosti ústavních zákonů*. Jurisprudence č. 1/2010, s. 26. ISSN 1212-9909.

² KLOKOČKA, Vladimír. *Ústavní systémy evropských států: (srovnávací studie)*. 2. aktualiz. a dopl. vyd. Praha: Linde, 2006, s. 53. ISBN 8072016067.

Z výše uvedeného tedy vyplývá, že obecnou rigiditu v právním řádu nejspíše „vynalezli“ Norové, když tento právní institut umístili rovnou do nejsilnějšího právního dokumentu té doby. Její úzké propojení se základním fungováním právního státu však uvedli v život právě Francouzi, kteří ji v průběhu dalšího formování jejich republiky dále rozvíjeli. K Francouzům se v rámci revolučního 19. století přidávaly i další státy, které však šly více či méně v jejich stopách.

Významnější zlom či též odklon od dosavadních trendů nastal v období světových válek, kdy pojetí nezměnitelnosti základních ústavních principů se ukázalo jako jednoznačně neúčinným proti nástupu totalitních režimů či ideologií (např. Rusko, Španělsko a v neposlední řadě Německo).³

Typicky tento vývoj můžeme sledovat na německém území. V letech 1919 až 1933 docházelo v tehdejší Výmarské republice k častému prolamování ústavy cestou speciálních ústavních zákonů, což ve svém důsledku vedlo k nepřehlednosti ústavy a k její labilitě.⁴

Důsledky tohoto systematického prolamování rigidity tehdejšího německého ústavního pořádku byly devastující nejen pro samotný německý stát, ale i pro celou Evropu a určitou část ostatního světa, když vrcholem tohoto silně, nejenom právně, negativního vývoje se stalo období druhé světové války - období, během kterého docházelo k úmyslnému, zákeřnému a násilnému přeměňování, překrucování a také záměrně účelovému výkladu právního řádu jakožto celku, ale i jednotlivých právních norem.

V. Klokočka uvádí, že větší změna k lepšímu nastala pro Německo až v roce 1949, kdy byl přijetím tzv. Základního zákona SRN v podstatě dokončen přechod od formálně-liberálního pojetí fungování státní moci k materiálně racionálnímu pojetí. V tomto zákoně byla v SRN zakotvena mimo jiné její federativní povaha, a dále pak některé další principy moderního právního státu či vyjádření respektu k lidským právům a svobodám. Toto materiální ohnisko

---

3 KLOKOČKA, Vladimír. *Ústavní systémy evropských států: (srovnávací studie)*. 2. aktualiz. a dopl. vyd. Praha: Linde, 2006, s. 83-90. ISBN 8072016067.

4 HOLLÄNDER, Pavel. *Filosofie práva*. 2. rozš. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2012, s. 59. ISBN 9788073803667.

ústavnosti bylo formálně postaveno mimo dispozici státního ústavodárce, přičemž na jeho ochranu byl vytvořen Spolkový ústavní soud.⁵

Tím bylo dáno vzniknout prvnímu materiálnímu ohnisku ústavnosti v současné podobě - tak, jak jej známe z ústavních zakotvení současných moderních právních států. Nutno podotknout, že řada převážně Evropských moderních právních států se německým modelem materiálního ohniska ústavnosti významně inspirovala, a to včetně České republiky.

1.2 Pojem materiálního ohniska ústavnosti

Na úvod této podkapitoly věnující se definici a rozboru pojmu materiálního ohniska ústavnosti bych ráda nastínila alespoň základní atributy pojmu „ústava“, jelikož jej považuji za hierarchicky nadřazený a bez jeho vysvětlení by se pojem ohniska ústavnosti vytyčoval jen s velkými obtížemi.

Pojem ústavy či ústavnosti státu bude rozebrán především z hlediska státovědní a právní teorie. S takovýmto výchozím podkladem budu poté, předpokládám, schopna lépe nastínit pro další účely této diplomové práce pojem, ale i obsah a řadu dalších atributů materiálního ohniska ústavnosti.

1.2.1 Pojem ústavy

Ústava, z hlediska moderního právního státu, je právním dokumentem, který formálně disponuje nejvyšší právní silou na území určitého státu. Je tak fakticky nadřazen všem ostatním právním dokumentům v daném státě, ať už se jedná o soukromé dohody (smlouvy) nebo veřejné právní akty (zákony, vyhlášky). Z materiálního hlediska je ústava vyjádřením základních historických, společenských a morálních hodnot.

Psaná forma ústavy vznikla podle mého názoru mimo jiné také proto, že lidé chtěli dát určitým pravidlům chování a fungování státu určitou dlouhodobost a také stabilitu, a posléze také slavnostní podobu. To vše mělo vyjádřit jakousi nadřazenost ústavy ostatním právním i materiálním pravidlům. Výrazem této

---

⁵ KLOKOČKA, Vladimír. *Ústavní systémy evropských států: (srovnávací studie)*. 2. aktualiz. a dopl. vyd. Praha: Linde, 2006, s. 89-90. ISBN 8072016067.

nadřazenosti je také to, že dokumenty ústavního pořádku zpravidla obsahují základní mechanismy fungování daného státu.

Koncepce ústavy může být pojata buďto jako forma jednoho jediného dokumentu, anebo formou několika ústavních dokumentů, což je také případ České republiky, která má do svého ústavního pořádku začleněny kromě Ústavy také např. usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „Listina“ nebo „LZPS“) nebo některé další ústavní zákony (např. ústavní zákon č. 110/1998 Sb., o bezpečnosti České republiky, ve znění pozdějších předpisů).

Ústavy lze z hlediska jejich typologie rozdělit na několik druhů⁶:

1) ústavy právní a faktické - z tohoto pohledu má faktickou ústavu úplně každý stát, jelikož v něm vždy bude existovat nějaká hierarchie hodnot a nějaká pravidla mocenského uspořádání, a to bez ohledu na to, zda jsou tyto hodnoty nebo tato pravidla nějakým vnímatelným způsobem, zejména tedy písmem, trvale zachycena. Na druhé straně, právní ústavy mají jen ty státy, které své základní státní hodnoty vyjádřily formálně - v podobě psaného právního dokumentu, který mívá často slavnostní formu. V současnosti mají právní ústavu v zásadě všechny moderní právní státy.

2) ústavy rigidní a flexibilní - ústavy rigidní lze jiným slovem označit též jako stabilní. Tyto ústavy mají tu vlastnost, že připouštějí pouze minimální, složitou nebo dokonce žádnou možnost zásahu do jejich obsahu. Naproti tomu ústavy flexibilní, též často označované jako dynamické, dávají relativně široký prostor pro to reagovat na aktuální společenský vývoj či aktuální potřeby státu.

Naše Ústava se řadí mezi rigidní ústavy, neboť čl. 9 odst. 1 Ústavy ČR zakotvuje, že k její změně je potřeba přijetí zvláštní formy – tedy ústavního zákona. Rigidní (neboli tuhá či nepružná) forma předpisu s nejvyšší právní silou stojícího na vrcholu v hierarchii právního řádu má na našem území již dlouhou tradici, jelikož rigidita ústavy byla zakotvena již v čl. 33 Ústavy z roku 1920.

⁶ Dělení ústav převzato z: FILIP, Jan. *Ústavní právo České republiky*. 4. opr. a dopl. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2003, s. 82-94. ISBN 80-210-3254-5.

Avšak dlouhodobě bývá v odborné veřejnosti kritizováno, že z hlediska stability ústavního systému je rigidita ústavních změn nedostatečná a že by měla být daleko přísnější tak, aby více znemožňovala svévolné nakládání s ústavním pořádkem.⁷

3) ústavy formální, materiální a ideální - toto dělení je v tomto případě bráno hlavně z obsahového hlediska. Ústavy formální obsahují povětšinou jakýsi slavnostní základ a určitou část ústavní materie (právní úpravy). Zpravidla jim některé ústavní oblasti v jejich textu úplně chybí anebo jsou značně redukovány, potlačeny. Ústavy materiální obsahují naopak úplně celou ústavní materii vyjádřenou zpravidla do posledního detailu. Bývají proto textově velice rozsáhlé a je tedy třeba brát při jejich tvorbě ohled na jejich systematiku a přehlednost. Třetí druh - ústavy ideální jsou jakýmsi „ideálním“ průměrem mezi dvěma předchozími druhy.

Ideální ústavy obsahují dostatečnou, adekvátní úpravu co do výčtu ústavních institutů a šíře jejich úpravy je „tak akorát“ rozsáhlá - ani příliš stručná, ani přespříliš detailní. Jsou tedy takovým žádoucím „zlatým středem“, vyzná a zorientuje se v nich jak běžný občan, tak také vysoký ústavní představitel státu, pro něhož je navíc přehledná ústavní úprava adekvátně dostatečná.

4) ústavy reálné a fiktivní - zde, jak už pojmenování těchto druhů ústav napovídá, jde o jejich soulad s faktickou realitou v daném státě. Žádoucím jevem pro moderní právní, a obzvláště pro demokratický, stát je, aby jeho ústava stoprocentně odpovídala reálným právním i společenským poměrům. S fiktivními ústavami se dnes můžeme setkat především u právně a společensky nevyvinutých států, anebo u totalitářských států, které svou falešnou ústavou mnohdy záměrně klamou ostatní státy anebo mezinárodní organizace na mezinárodním diplomatickém poli.

5) ústavy původní a přenesené - zde se jedná o rozdíl v jejich původu vzniku. Ústavu původní sepsali její autoři takzvaně na bílý papír, přičemž čerpali

---

⁷ BAHÝŤOVÁ, Lenka, Jan FILIP, Pavel MOLEK, Milan PODHRÁZKÝ, Vojtěch ŠIMÍČEK a Ladislav VYHNÁNEK. *Ústava České republiky: komentář*. Praha: Linde, 2010, s. 152. ISBN 9788072018147.

především z vlastních zdrojů a reagovali výhradně na potřeby vlastního, často nově vznikajícího nebo podstatně se měnícího, státu. Příkladem takovýchto původních ústav jsou např. USA v roce 1787, Francie v roce 1875 nebo Německo v roce 1919.

Opakem ústav původních jsou ústavy přenesené. U tohoto druhu ústavy se její autoři při její „tvorbě“ výrazně inspirovali ústavou již existující v jiném státě. Při této inspiraci šlo také často o politickou blízkost, načež byla takto vybraná ústava přetvořena k obrazu daného inspirovaného státu. V jiných případech se daný stát pouze snažil historicky vrátit ke své ústavě pro překonání určitého divergentního období - např. Polsko po druhé světové válce.

1.2.2 Pojem materiálního ohniska ústavnosti

Obecně se dá pojem „materiální ohnisko ústavnosti“ volně parafrázovat jako „základní pilíř“, „tvrdé jádro“, „imperativní nezrušitelné právo“ anebo „nezměnitelný základ“ právního řádu daného státu. Tento pojem se dá chápat jako určitá část vyjádřeného ústavního pořádku, která má být trvalého charakteru, kde ona trvalost vyjadřuje nejen trvalost časovou ale rovněž trvalost obsahovou.

Dle Z. Koudelky obecnou charakteristiku pojmu lze uceleně shrnout několika, především materiálními, znaky, když materiální ohnisko ústavnosti:

- je hierarchicky jakoby ještě nad ústavním pořádkem, přestože formálně má úroveň shodnou,
- je nejtvrdějším jádrem ústavního pořádku,
- je projevem hodnotově orientované Ústavy (naše Ústava není procedurální, obsahuje právní principy, které jsou formálně neodstranitelné),
- představuje přirozenoprávní reflexi v našem ústavním pořádku,
- je zakotveno v ustanovení čl. 9 odst. 2 a 3 Ústavy (tzv. věčná klauzule),
- nelze odstranit ani výkladem právních norem - je tzv. absolutně rigidní (byla-li by ustanovení ústavního pořádku pouze formálně nezměnitelná nebo

nezrušitelná a na výklad norem by nebyl brán zvláštní zřetel, šlo by o rigiditu relativní).⁸

Pro účely této podkapitoly dále považuji za vhodné držet se pouze českého (potažmo československého) právního řádu. V různých právních kulturách totiž může být tento pojem vykládán diametrálně odlišně a v rámci této podkapitoly by pak nešlo podat ucelenou argumentaci, ani vyvodit jednoznačné výsledky právního bádání.

Podle ustanovení článku 9 odst. 2 Ústavy ČR jsou materiálním ohniskem českého ústavního pořádku „podstatné náležitosti demokratického právního státu“. Zde může dle mého názoru nastat v praxi problém, jelikož tato definice je obsahově až příliš obecná, abstraktní. Při přijímání nějakého pozměňujícího ústavního zákona tak nemusí být výkladově jednoznačné, zda se jedná o takový zásah do českého ústavního pořádku, který již ustanovení čl. 9 odst. 2 Ústavy nepřipouští.

Zlepšení situace by jistě přineslo zakotvení alespoň demonstrativního výčtu oněch „podstatných náležitostí demokratického právního státu“. Představa o těchto „podstatných náležitostech“ se totiž může s postupem času měnit. Tyto změny s sebou mohou přinést mimo jiné změnu politického nebo společenského náhledu na ústavní právní povědomí. Jisté hodnoty demokratického právního systému by tak bylo více než vhodné vymezit takovým způsobem, který by do budoucna znemožnil nebo alespoň formálně maximálně ztížil jejich potlačení nebo dokonce jejich úplné odstranění, byť by k tomu mělo dojít demokratickou cestou.

Při případné konkretizaci oblasti „podstatných náležitostí demokratického právního státu“ pro futuro by bylo dle mého názoru vhodné, aby jejich výčet či alespoň detailnější konkretizace vycházel z celospolečenského konsenzu nejen aktuálního, ale i s určitým pohledem na předpokládanou nejen právní budoucnost státu.

---

⁸ KOUDELKA, Zdeněk. *Učební text k přednášce z prosince 2012* [online]. [cit. 7.1.2014] dostupné z: is.muni.cz

Zapomínat by se v takové situaci nemělo ani na historii vzniku a utváření státu, stejně tak jako na jeho dějiny a stěžejní historické události, které významně ovlivnily jeho současnost, potažmo budoucnost. Konkrétní podobě aktuálního materiálního ohniska české ústavnosti či jeho případných návrzích de lege ferenda se budu věnovat v následující podkapitole věnované jeho obsahu.

1.3 Obsah materiálního ohniska ústavnosti

Materiální ohnisko ústavnosti je tvořeno výhradně nejvýznamnějšími hodnotovými principy české ústavnosti, které představují základní východiska ústavního pořádku a právního řádu jako celku; stojí na absolutním vrcholu pomyslné normativity v našem systému hierarchie právních norem.

Vymezení obsahu materiálního ohniska ústavnosti je při českém, relativně abstraktním pojetí jeho zakotvení, poměrně složitou právní, ale i společenskou otázkou. To proto, že česká ústava obsah pojmu nezbytných náležitostí současného demokratického právního státu výslovně neinterpretuje, což se v mnoha situacích může jevit jako nedostatečné.

Otázkou pak je, zda-li by vůbec bylo v silách českého legislativního ústavodárce dostatečně konkrétně a dostatečně úplně materiální ohnisko naší ústavy zakotvit. Jak vyplývá z ustanovení čl. 9 Ústavy, tak si naši ústavodárci na toto nakonec netroufli a zvolili pro ně přijatelnější cestu v podobě zakotvení relativně obecných pojmů, které tím pádem mají také relativně neurčitý, resp. abstraktní, resp. obecný obsah, který lze konkretizovat pouze dostatečně odbornou a kvalitní interpretací a aplikací dané právní normy orgány aplikujícími Ústavu.

Obecné pojetí zakotvení materiálního ohniska Ústavy má i tu dobrou vlastnost, že je schopno do jisté míry reagovat na změnu společenských poměrů, aniž by došlo k jeho pozměňování. Během desetiletí totiž zajisté může dojít ke změně vnímání „náležitostí demokratického právního státu“ společností žijící v daném státě, i když se asi o ty „podstatné“ náležitosti bude jednat i za tak dlouhou dobu pouze výjimečně. I tak je ale materiální ohnisko ústavnosti připraveno na tyto změny společenského vnímání pružně zareagovat bez toho, aby došlo k jeho narušení, změně nebo zrušení.

Další otázkou vyvstávající okolo problematiky vymezení obsahu imperativu Ústavy je jeho samotný rozsah - co všechno lze pod pojem „podstatné náležitosti demokratického právního státu“ zařadit. Právě výše několikrát zmíněná relativní abstraktnost pojmu materiálního ohniska způsobuje, že jeho rozsah v návaznosti na jeho interpretaci a aplikaci se může v každém individuálním případě právního zpracování lišit od jiného případu jeho právního zpracování. I při výše uvedeném předpokládaném dlouhodobém vývoji chápání a vnímání materiálního ohniska ústavnosti je však potřeba mít na paměti, že v případě častého měnění anebo rozšiřování obsahu pojmu materiálního imperativu by mohlo dojít k jeho postupné devalvaci, která by ale na druhou stranu nemusela mít vždy pouze negativní účinky a následky, ale o tom je s tak významným časovým předstihem asi zbytečně hlouběji polemizovat, jak uvádí V. Klokočka.⁹

České pojetí materiálního ohniska ústavnosti má totiž chránit jen ty nejpodstatnější, nejdůležitější a nejvýznamnější hodnoty české moderní státnosti, nikoli všechny. Proto budoucí postupná a žádoucí změna některého ústavního principu „menšího významu“ nemusí být nutně v rozporu s ustanovení čl. 9 Ústavy.

Podstatnou roli při formování obsahu pojmu materiálního ohniska ústavnosti bude hrát interpretační a aplikační praxe v podobě judikatury základního státního orgánu chránícího ústavnost - Ústavního soudu. Ten ve své judikatuře často odkazuje na doktrinální stanoviska.

Dle těchto doktrinálních stanovisek zahrnuje obsah českého materiálního imperativu ústavnosti zejména:

- svrchovanost lidu,
- princip založení politického systému na svobodném a dobrovolném vzniku a volné soutěži politických stran,
- princip vyžadující východisko pro politická rozhodnutí v podobě vůle většiny se současným ohledem na ochranu menšin,

---

⁹ KLOKOČKA, Vladimír. *Ústavní zřízení české republiky*. Praha: Vyšehrad, 1997, s. 40. ISBN: 807021192-X.

- právo lidu postavit se na legitimní odpor proti jakémukoliv narušiteli demokratického řádu, lidských práv nebo základních svobod v případech, kdy fungování státních prostředků a zákonných nástrojů by mohlo být znemožněno,
- nezadatelná, nezcizitelná, nepromlčitelná a nezrušitelná základní práva a svobody jednotlivců, kteří jsou si zároveň rovni v důstojnosti a právech,
- systém opírající se o zásady demokracie, svrchovanosti lidu, dělby moci - to vše respektující materiální pojetí právního státu.¹⁰

Při interpretaci i aplikaci obsahu pojmu materiálního ohniska české ústavnosti se bezpochyby lze opřít i o dosud nejudikovaný doktrinální výklad některých předních ústavních odborníků.

V. Klokočka¹¹ a P. Zářecký¹² shodně uvádějí, že obsahem pojmu českého materiálního imperativu je permanentní povaha demokratického procesu na základě volné konfrontace různých směrů v pluralistické společnosti, a to zejména dle ustanovení článků 1, 5 a 6 Ústavy. V. Pavlíček¹³ k těmto ustanovením přidává navíc suverenitu lidu obsaženou v čl. 2 odst. 1 Ústavy a s tím související právo na odpor zakotvené v čl. 23 LZPS.

Dle názoru brněnského správního soudce a vysokoškolského pedagoga doc. Vojtěcha Šimíčka lze pod obsah pojmu materiálního ohniska české ústavy podřadit tyto ústavní principy:

- svrchovanost lidu (zejm. dle čl. 2 Ústavy),
- zakotvení a ochrana základních práv a svobod (dle článku 3 a 4 Ústavy ve spojení s LZPS),
- panství práva - vázanost právním řádem (zejména podle článku 1 Ústavy),

---

¹⁰ čerpáno především z ústavních nálezů: III. ÚS 31/97 a Pl. ÚS 19/08 [cit. 10.1.2014]. Dostupné z: <http://nalus.usoud.cz>

¹¹ KLOKOČKA, Vladimír. *Ústavní zřízení české republiky*. Praha: Vyšehrad, 1997, s. 11. ISBN: 807021192-X.

¹² HENDRYCH, Dušan a Cyril SVOBODA et al. *Ústava České republiky: komentář*. 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 1997, s. 10. ISBN 3406416853.

¹³ PAVLÍČEK, Václav a Jiří HŘEBEJK. *Ústava a ústavní řád České republiky – 1. díl: Ústavní systém*. 2. dopl. a roz. vyd. Praha: Linde, 1998, s. 76. ISBN 8072011103.

- volná soutěž politických stran (dle čl. 5 Ústavy),
- rozhodování většiny se současným respektováním práv menšiny (dle čl. 6 Ústavy),
- základní principy volebního práva,
- vláda na omezenou dobu,
- dělba státní moci (zákonodárná, výkonná, soudní),
- nezávislost soudů a soudců (články 81 a 82 Ústavy),
- právo na územní samosprávu (zejména podle článku 8 Ústavy),
- nezměnitelnost materiálního ohniska ústavního pořádku (článek 9 odst. 2 a 3 Ústavy).¹⁴

V. Šimíček neřadí do materiálního ohniska ústavního pořádku republikánskou formu vlády či unitární státní zřízení, neboť se domnívá, že případná změna vlády ani státního zřízení ještě sama o sobě neznamená narušení podstatných náležitostí demokratického právního státu,¹⁵ přestože některé zahraniční právní řády¹⁶ právě tyto instituty výslovně řadí k nezměnitelným ustanovením.

Dle pražského ústavního právníka J. Wintra jsou nedotknutelné společenské hodnoty demokratické společnosti vyjádřeny přívlastky k modernímu státu - tzn.: demokratický, liberální a sociální. Jako příklady principů, které by mohly být do souboru společenských norem chráněných klauzulí nezměnitelnosti zahrnuty, J. Wintr uvádí:

- volby na základě všeobecného, přímého a rovného volebního práva (viz čl. 6 Ústavy),
- pluralita politických stran (rovněž viz čl. 6 Ústavy),

¹⁴ ŠIMÍČEK, Vojtěch. *Materiální ohnisko ústavního pořádku, jeho ochrana a nález Ústavního soudu ve věci M. Melčáka*. In Vladimír KLOKOČKA. *Liber amicorum: In memoriam emeritního soudce Ústavního soudu*. 1. vyd. Praha: Linde, 2009. s. 224 - 225. ISBN 978-80-7201-791-1.

¹⁵ BAHÝLOVÁ, Lenka, Jan FILIP, Pavel MOLEK, Milan PODHRÁZKÝ, Vojtěch ŠIMÍČEK a Ladislav VYHNÁNEK. *Ústava České republiky: komentář*. Praha: Linde, 2010, s. 159. ISBN 9788072018147.

¹⁶ např. Francie, Itálie, Řecko

- nezávislost soudních orgánů (viz čl. 81 a 82 Ústavy),
- samospráva obcí (viz zejména čl. 8 Ústavy),
- jednotlivá základní práva a svobody podle LZPS (viz prakticky celá LZPS).¹⁷

Na všem, dosud výše uvedeném, ať už se jedná o mou vlastní interpretaci, interpretaci Ústavního soudu v jeho judikatuře anebo o citovanou interpretaci vybraných ústavních odborníků, je jednoznačně vidět, jak různorodá může být interpretace relativně obecného zakotvení materiálního ohniska. Přestože se dá konstatovat, že si žádné z výše uvedených interpretací v podstatě neodporují, nelze ani na druhou stranu říci, že by byly v úplném souladu.

Výčet principů, jenž je nebo bude možné pod obsah pojmu materiálního ohniska podřadit, tak stále zůstává definitivně neuzavřený a z vývojového hlediska tomu tak zůstane zřejmě napořád. I proto pak můžeme očekávat, že názory jednotlivců, ať už právních odborníků či laiků, na obsah pojmu materiálního imperativu nebo jeho rozsah zůstanou vždy mírně odlišné.

Všechny výše uvedené jednotlivé principy demokratického právního státu, tvořící společně v kontextu materiálního ohnisko českého ústavního systému, je nutno vnímat jako pospolité, resp. nelze se omezit na to, abychom je vnímali odděleně nebo dokonce jako zastupitelné, neboť se vzájemně prolínají a doplňují a všechny dohromady tvoří nedílný celek v podobě základů moderní demokratické společnosti.

Přitom je třeba mít neustále na paměti, že principy demokratického právního státu, chráněné českým materiálním imperativem ústavnosti, jsou samy značně abstraktní pojmy a i k jejich podrobnější konkretizaci dochází až při jejich interpretaci a aplikaci, ke kterým by se ovšem mělo přistupovat tak, aby byly prováděny v souladu se zamýšleným účelem jejich zakotvení a v souladu se smyslem jejich pojmu, a v neposlední řadě také v souladu s povahou smyslu materiálního ohniska ústavnosti.

---

¹⁷ WINTR, Jan. *Principy českého ústavního práva: (s dodatkem principů práva evropského a mezinárodního)*. Vyd. 1. Praha: Eurolex Bohemia, 2006, s. 8-25. ISBN 8086861759.

Prof. Klokočka míní, že právě z tohoto hlediska je nesmírně důležitý druhý odstavec českého materiálního imperativu nezrušitelnosti, resp. třetí odstavec devátého článku Ústavy, který doslova říká, že „výkladem právních norem nelze oprávnit odstranění nebo ohrožení základů demokratického státu.“¹⁸ Výklad všech, nejen tedy pouze ústavních, právních norem je tedy kategoricky podřízen hodnotovému systému chráněnému materiálním ohniskem ústavnosti. Tím je vyjádřen princip, že formální zakotvení principů a hodnot nemůže zabránit nebo omezit jejich správnému a zamýšlenému naplňování.

V závěrečné části této podkapitoly bych ráda shrnula své poznatky rozvedené výše, a to že ústavně zakotvenou neohrožitelnost a nezměnitelnost materiálního ohniska české ústavy lze chápat jako prostředek, který používá stávající systém právních norem ke své vlastní ochraně. Cílem této ochrany je zachování nejdůležitějších společenských hodnot a principů, nikoliv ale „konzervace“ nebo nějaká stabilizace jednotlivých právních norem stávajícího současného právního systému.

S odkazem na V. Klokočku je třeba uvést, že význam tohoto spočívá v pokusu o omezení budoucích ústavodárců tím, že určité hodnoty budou principiálně a formálně natolik zvýrazněné a zdůrazněné, že budou prohlášeny a obecně považovány za přirozené, relativně flexibilní, ale materiálně neměnné.¹⁹

Česká ústavní klauzule věčnosti se vztahuje pouze na ty principy, které jsou pro stávající soubor právních norem stěžejní a které nebývá v praxi příliš účelné taxativně (rozsahově uzavřeně a konkrétně) vymezit. Tudíž je dále třeba s relativně abstraktním pojmem dále pracovat - interpretovat jej a následně jej aplikovat na ryze konkrétní situaci. Tyto případy interpretace a aplikace se pak pochopitelně budou v jednotlivých konkrétních případech více či méně rozcházet, což ovšem nebude znamenat, že by při interpretaci nebo aplikaci materiálního ohniska Ústavy došlo k nějakému pochybení, ba naopak - půjde o jev zcela logicky opodstatněný a přirozený.

---

18 KLOKOČKA, Vladimír. *Ústavní zřízení české republiky*. Praha: Vyšehrad, 1997, s. 10. ISBN: 807021192-X.

19 KLOKOČKA, Vladimír. *Ústavní zřízení české republiky*. Praha: Vyšehrad, 1997, s. 11-13. ISBN: 807021192-X.

1.4 Ochrana materiálního ohniska ústavnosti

Aby neměla existence materiálního imperativu ústavnosti pouze více či méně silný formální charakter, je potřeba mít v rámci soustavy státních institucí dostatečný počet takových institucí, které budou na ochranu ohniska ústavnosti zaměřeny či se na něm alespoň podílet.

Nejtěžejnějším orgánem ochrany nejen materiálního ohniska ústavnosti, ale celé ústavnosti České republiky, je Ústavní soud - jak vyplývá především z ustanovení čl. 83 Ústavy. Kromě ústavního zakotvení role Ústavního soudu je jeho institucionální pozice dále konkretizována v zákoně č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o Ústavním soudu“ či „zákon o ÚS“).

V zákoně o Ústavním soudu nalezneme kromě jeho vnitřní organizace také podstatnou procesní úpravu všech druhů řízení, která se mohou před ústavním soudem odehrát, resp. všech druhů řízení, která mohou být Ústavním soudem projednána. Roli Ústavního soudu nejen v souvislosti s ochranou materiálního ohniska ústavnosti, se budu zabývat níže v samostatné kapitole věnované právě Ústavnímu soudu.

Přestože je nejvyšší orgán ochrany ústavnosti jednoznačně stanoven již v samotné Ústavě, neznamená to, že musí být ve své činnosti také orgánem jediným. Již ze své podstaty, která je u těchto institucí rovněž vyjádřena v Ústavě, by měli ochrany státní demokratické ústavnosti dbát také prezident, vláda, Poslanecká sněmovna a Senát.

Poslední dvě jmenované instituce by tak měly v praxi činit především v rámci své úlohy dané v legislativním procesu, přičemž by neměly připustit schválení takového zákona či dokonce ústavního zákona (nebo teoreticky také podzákonného právního předpisu), který by ohrožoval nebo dokonce narušoval materiální ohnisko ústavnosti. Navíc samotné složení slibu poslanců a senátorů je zavazuje, aby zachovávali Ústavu ČR.

Prezident republiky, jakožto hlava státu, může chránit státní ústavnost tzv. na dvou frontách. Za prvé, podobně jako obě komory parlamentu, je prezident

součástí legislativního procesu, kde má právo vetovat určitý přijatý zákon, ovšem s výjimkou ústavního zákona (viz čl. 50 Ústavy). Takovýto zákon poté musí potvrdit Poslanecká sněmovna nadpoloviční většinou všech jejích členů, jinak by platilo, že prezidentem vetovaný zákon nebyl přijat. U role prezidenta stojí za povšimnutí, že v této situaci je jeho role relativně slabá, když podle Ústavy nemá právo vetovat ústavní zákony. Jeho možnosti chránit materiální ohnisko ústavnosti jsou tak poměrně slabé.

Druhá prezidentova možnost chránit ústavní pořádek své země je činit tak při výkonu své funkce v rámci moci výkonné - zejména dle článků 62 a 63 Ústavy. Při výkonu těchto pravomocí by měl prezident dbát litery ústavního pořádku, především neporušovat žádné její ustanovení a naopak jednat plně v souladu s nimi. Mimo jiné se tak zvýší povědomí a důvěra občanů státu v jeho ústavnost.

Svou roli v rámci ochrany ústavnosti mají také jednotlivé články soudní soustavy. Zde podotýkám, že do této soustavy nepatří Ústavní soud, přestože je také soudním orgánem. Z hlediska fungování státních institucí je totiž postaven mimo klasickou soudní soustavu. České soudy chrání ústavní pořádek především z titulu ustanovení čl. 95 odst. 2 Ústavy, ve kterém je stanoveno, že dojde-li soud k závěru, že zákon, který má být použit při řešení projednávané věci, je v rozporu s ústavním pořádkem, je povinen předložit věc Ústavnímu soudu, který se s danou věcí vypořádá dle zákona o Ústavním soudu. Pokud je soud povinen předložit Ústavnímu soudu zákon, který je v rozporu s ústavním pořádkem (resp. o kterém se domnívá, že je v rozporu s ústavním pořádkem), tím spíše je nucen předložit Ústavnímu soudu ten zákon, o kterém má za to, že je v rozporu se samotným materiálním ohniskem ústavnosti.

Předposlední institucí, kterou do této podkapitoly zmíním, je ministerstvo spravedlnosti. Jakožto orgán, který má mimo jiné na starosti, především ve formě státního dohledu, fungování celé soudní soustavy. Základní role ministerstva spravedlnosti je dána zákonem č. 2/1969 Sb., o zřízení ministerstev a jiných ústředních orgánů státní správy České republiky, ve znění pozdějších předpisů. Podle ustanovení § 11 tohoto zákona je ministerstvo spravedlnosti mimo jiné

ústředním orgánem státní správy pro soudy a státní zastupitelství. Tudíž je v jejich pravomoci dohlížet kromě jiného na činnost soudů popsanou v předchozím odstavci.

Úplně na závěr bych ráda uvedla právo samotného lidu, a to právo občanů na odpor podle čl. 23 LZPS, které je ovšem využitelné až v těch nejextrémnějších případech typu revoluce či vojenského puče. Mnohem využitelnější a v minulosti již užitý nástroj ochrany materiálního ohniska ústavnosti, se kterým disponují fyzické a právnické osoby, je institut ústavních stížností, o kterých rozhoduje Ústavní soud. Tyto osoby mohou spolu s ústavní stížností podat návrh na zrušení zákona (nebo jiného právního předpisu) anebo jejich jednotlivých ustanovení, jejichž uplatněním nastala skutečnost, která je předmětem ústavní stížnosti, jestliže jsou podle tvrzení stěžovatele v rozporu s ústavním pořádkem (či dokonce s materiálním ohniskem ústavnosti), popřípadě se zákonem, jedná-li se o jiný právní předpis).²⁰

V rámci fungování veřejné správy České republiky jsou i další instituce nebo jejich orgány, které se alespoň nepřímo podílejí na materiální nebo formální ochraně ústavnosti ČR. Jejich role však nedosahuje takových rozměrů, aby měly přímý vliv na materiální ohnisko ústavnosti ČR.

1.5 Pozitivistický a přirozenoprávní pohled na imperativ ne/zrušitelnosti

V této podkapitole, věnované spíše filosoficko-historickému pohledu na problematiku této diplomové práce, hodlám analyzovat, popsat a rozebrat dva naprosto diametrálně odlišné filosoficko-právnické směry pohledu na imperativ nezrušitelnosti, kterým je v našem případě materiální ohnisko české ústavnosti (ústavy). U obou myšlenkových filosofických směrů nejprve za pomoci právnicko-filosofické teorie rozeberu jejich obecnější podstatu a smysl, nastíním jejich vztah k právní disciplíně a posléze je postupně konkrétně aplikuji na institut materiálního ohniska Ústavy. Na závěr této podkapitoly se oba pohledy na materiální ohnisko ústavnosti pokusím vzájemně a věcně srovnat.

---

²⁰ KLÍMA, Karel. *Ústavní právo*. 3. rozš. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2006, s. 509. ISBN 8073800004.

1.5.1 Pozitivistický pohled

Pozitivistický pohled lze jinými slovy pojmenovat též jako pozitivněprávní přístup k imperativní nezrušitelnosti vybrané části ústavního pořádku resp. jeho obecných (základních) principů.

T. Máchalová uvádí, že z hlediska historie je pozitivistický přístup o něco málo mladší než přirozenoprávní. První náznakové zmínky o pozitivněprávním myšlení sahají do 6. století, do období justiniánského kodexu. Konkrétnější podobu dostalo pozitivní právo ve 12. století, když se filosof Abélard pokusil o racionální definici přirozeného práva a pojem pozitivního práva přitom použil jako jeho opak, tedy souhrn formálně vyjádřených právních norem uměle vytvořených lidskou vůlí.²¹ S příchodem 19. století se pak pohled na pozitivní právo lehce pozměnil, resp. konkretizoval, když pozitivní právo začalo být chápáno jako právo skutečné, existující - čili doopravdy vytvořené, empiricky a logicky ověřitelné a zkoumatelné.

Dle T. Máchalové si přes svůj relativně dlouhý a nesourodý historický vývoj pozitivní koncepce náhledu na normativní právní řád vytvořila tyto charakteristické základní znaky své filosofické teorie a posléze i praxe:

- autoritativní uzákonění právní normy = moc dávat příkazy a rovněž moc následně efektivně vymáhat jejich splnění. Tato moc je nejčastěji vyjádřena v podobě veřejné (státní) moci;
- závaznost a vynutitelnost právních norem - vyjádření způsobu, jak jsou právní normy uznány a plněny, a to bez ohledu na to, zda organizují chování jednotlivců nebo orgánů;
- sociální účinnost a legitimita právních norem upravujících způsob, jakým jejich adresátům vznikají práva a povinnosti.²²

Pokud jde o pozitivněprávní přístup, konkrétně na našem území, a ještě konkrétněji o pozitivněprávní přístup k materiálnímu ohnisku ústavnosti na našem

21 MACHALOVÁ, Tatiana. *Úvod do právní filozofie: (základní pojmy)*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1998, s. 85. ISBN 8021018291.

22 MACHALOVÁ, Tatiana. *Úvod do právní filozofie: (základní pojmy)*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1998, s. 86. ISBN 8021018291.

území, tak zde převládá názor, že jakákoliv formálně vydaná právní norma může být určitým způsobem zrušena, pozměněna či překonána.

Prvním moderním právním filosofem, který podpořil tuto myšlenku, byl František Weyr, kdy jeho právní názor lze nejlépe stručně vystihnout následující větou, jíž je Weyr autorem: „*Vím-li, za jakých podmínek tato norma dle právního řádu, kterého jest součástí, platně vznikla, musím logicky nutně uznati, že za těchto podmínek jest i její změna, resp. její odstranění juristicky možné.*“²³

Takřka totožný právní názor na věc materiálního ohniska ústavnosti přijal také Viktor Knapp, když přímo ve svém odborném textu věnovanému tématu stability a dynamiky práva vyjádřil tuto myšlenku: „*Historie ukázala a ukazuje, že se právo vývojovým změnám ubránit nemůže a že, i když se samo prohlásí za nezměnitelné, vždy najde cestu, jak tuto zásadu obejít. Právo je přímo svou podstatou dynamický systém, který se vyvíjí spolu se společností a v závislosti na tomto vývoji, a samo na tento vývoj působí.*“²⁴

1.5.2 Přírozenoprávní pohled

Úvodem nejprve předešlu obecně pár slov k přírozenému právu jako takovému. Přírozenoprávní teorie chápe (jakékoliv) právo jako něco, co nenásilně, neformálně vzniklo z podstaty světa a života v něm. Pohled na tuto teorii se postupně vyvíjel již od dob starověkého Říma, když se jeho zkoumáním a komentováním se zabývali takoví filosofičtí velikáni jako např. Cicero nebo Ulpianus. Historicky asi největší proměnu do pojetí koncepce přírozeného práva učinil filosofický proud racionalismu, když přírozená práva začala být chápána jako práva zdravého základního lidského rozumu. Původ práva již tedy nebyl chápán v přírodě, ale v rozumu člověka schopného přírodu chápat (nikoliv ale přírodu tvořit či ji pozměňovat), jak uvádí T. Máchalová.²⁵

---

23 WEYR, František. *Základy filosofie právní: (nauka o poznávání právnickém)*. V Brně: A. Píša, 1920, s. 106.

24 KNAPP, Viktor. *Teorie práva*. 1. vyd. Plzeň: Západočeská univerzita, 1994, s. 56-57. ISBN 80-7082-140-X.

25 MACHALOVÁ, Tatiana. *Úvod do právní filozofie: (základní pojmy)*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1998, s. 57. ISBN 8021018291.

Přes svůj převratný vývoj trvající po několik století a zahrnující několik stěžejních proměn si přirozenoprávní koncepce zachovala několik svých základních charakteristických rysů:

- právo je považováno za přirozený (daný) jev, jenž nezávisí na vůli lidí, je univerzální a má obecnou platnost (účinnost), přičemž platí vždy a pro všechny lidi bez rozdílu;
- přirozené právo je stabilní a neměnné (věčné);
- přirozené právo je zároveň přirozeným nárokem člověka na existenci určitého normativního řádu na světě, který by upravoval společenství lidí;
- realizace přirozeného práva zaručuje spravedlivé fungování společnosti a spravedlivé společenské vztahy;
- přirozenoprávní myšlení je dualistické a předpokládá vždy také existenci formálního právního řádu, přičemž přirozené právo vždy tvoří nadřazený hodnotový a morální základ pro formální právní úpravu.

Zejména v posledním výše uvedeném základním charakteristickém rysu (dualismus přirozenoprávního myšlení) přirozenoprávního pojetí lze spatřovat příznačně velkou blízkost a souvztažnost s pojetím materiálního ohniska (české) ústavnosti, když v obou dvou případech je svým způsobem počítáno s existencí jakési hierarchicky nadřazené a nezměnitelné oblasti práva.

Mezi nejtypičtější české představitele přirozenoprávního pohledu na materiální ohnisko české ústavnosti patří ústavní soudce a vysokoškolský přednášející pedagog Pavel Holländer. Proslule známá je především jeho myšlenka duality ústavního práva, ve které rozděluje český ústavní pořádek (či jeho zásady, principy) na určitou nezměnitelnou část na straně jedné a na část, kde relativně časté změny či doplnění až tolik nevadí a počítá se s nimi bez vážnějšího „ohrožení“ fungování moderního demokratického právního státu na straně druhé.²⁶

---

²⁶ HOLLÄNDER, Pavel. *Filosofie práva*. 2. rozš. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2012, s. 61. ISBN 9788073803667.

Do nezměnitelné části ústavního pořádku zahrnuje tzv. teleologickou redukci P. Holländer také ustanovení čl. 9 odst. 2 Ústavy ČR. Kdyby tento imperativ nezměnitelnosti (nezrušitelnosti) do této skupiny (ústavně) právních norem nepatřil, ztrácela by jeho existence v Ústavě úplně svůj smysl, stejně jako členění na kvalifikované (nezměnitelné, rigidní) a jednoduché (změnitelné, dynamické, flexibilní) právní normy v rámci ústavního pořádku.²⁷

Podobný názor jako Pavel Holländer má také další přední český právník a právní filosof - Zdeněk Kühn. Dle jeho názoru jsou určité právní principy obsažené v ústavním pořádku s ohledem na dobu své existence (ale také pro svůj funkcionální význam v určitém právním systému) natolik imanentní (důležitou, nepostradatelnou) součástí právní kultury určitého moderního právního státu, že jejich změnou nebo dokonce zrušením by byly popřeny samotné základy dotyčné právní kultury. Myšlenka nezměnitelnosti určitých ústavních principů dle Kühna vyplývá z předpokládání současného právního stavu jako stavu naprosto dokonalého, který tak nelze měnit v jeho podstatných hodnotách nebo rysech.²⁸

K přirozenému právnímu pohledu na materiální ohnisko ústavnosti se v minulosti připojil také V. Klokočka. Dle jeho názoru je ústavní pořádek nejenom právní záštita zákonné a dále nižších úrovní právní úpravy v určitém státě, ale je také záštitou skupiny idejí, které jsou odrazem nedotknutelných základních hodnot v onom státě a které jsou záštitou demokratické společnosti, pročež by měly být postaveny nad a zároveň mimo pravomoc ústavních či ústavodárných orgánů.²⁹

Klokočka dále uvádí, že principy představující záruky demokratického fungování společnosti mají materiálně-právní povahu, z čehož vyplývá, že stát by se neměl chovat pouze v souladu s aktuálně účinným formálním právním řádem, ale také podle určitých morálních a spravedlivých hodnot. Proto V. Klokočka považuje v rámci ochrany fungování spravedlivého právního státu za nezbytné

---

27 HOLLÄNDER, Pavel. *Filosofie práva*. 2. rozš. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2012, s. 78-79. ISBN 9788073803667.

28 KÜHN, Zdeněk. *K otázce "nezměnitelného" práva* [online]. [cit. 17.1.2014]. Dostupné z: <http://jinepravo.blogspot.cz/2009/09/k-otazce-nezmenitelneho-prava.html>

29 KLOKOČKA, Vladimír. *Ústavní systémy evropských států: (srovnávací studie)*. 2. aktualiz. a dopl. vyd. Praha: Linde, 2006, s. 13-16. ISBN 8072016067.

postavit určitou část ústavně-právních norem do pozice nedotknutelných - nezměnitelných, tedy vertikálně nad právní normy pozitivního práva - nejenom nad zákony, ale i nad ústavní zákony.³⁰

1.5.3 Shrnutí obou pohledů

V návaznosti na dosavadní obsah této podkapitoly si troufám tvrdit, že pozitivněprávní přístup k materiálnímu ohnisku ústavnosti počítá s velkou mírou její dynamičnosti a flexibility, a to především s ohledem na aktuální vývoj společenské potřeby změny právního řádu (na jakékoliv úrovni). Přitom lze ovšem předpokládat, že i v režimu pozitivněprávního pohledu na ústavu bude k jejím změnám docházet podstatně méně často než ke změnám zákonných právních norem (zejm. zákony a zákonná opatření senátu) či dokonce podzákonných právních předpisů (např. nařízení vlády, vyhlášky ministerstev, nařízení krajů nebo obcí - poslední jmenované lze v kontextu této diplomové práce chápat pouze v rámci tzv. přenesené působnosti - tedy působnosti, kdy subjekty samosprávy, resp. jejich orgány, vydávají v souladu s veškerým „vyšším“ právním řádem právní předpisy, a to v rámci výkonu státní správy, na základě zákonného zmocnění).

Naopak přirozené právo dle mého názoru předpokládá existenci určitého okruhu právních a morálních norem, které považuje za základní a velice důležité pro celý zbytek právní úpravy fungování života (nejen) lidí. V našem případě můžeme do této obecně vyjádřené množiny dosadit konkrétní okruh právních norem - materiální ohnisko ústavnosti. A u tohoto okruhu norem přirozené právo předpokládá maximální stabilitu a dlouhověkost.

V kontextu tohoto shrnutí a s ohledem na existenci ustanovení čl. 9 odst. 2 Ústavy si troufám tvrdit, že Česká republika je, co se týče pohledu na materiální ohnisko ústavnosti, abstraktně přirozenoprávním státem, když neurčitý, pouze typově určený okruh společenských hodnot staví nad ústavní pořádek a mimo „dosah“ ústavních orgánů.

---

30 KLOKOČKA, Vladimír. *Ústavní systémy evropských států: (srovnávací studie)*. 2. aktualiz. a dopl. vyd. Praha: Linde, 2006, s. 103-106. ISBN 8072016067.

Tuto konstrukci však, především s ohledem na ustanovení čl. 9 odst. 1, považuji za poněkud relativní. Na jednu stranu, těžko mohlo být materiální ohnisko ústavnosti formálně zakotveno stabilněji a silněji, než tomu aktuálně je.

Na druhou stranu, najde-li se v budoucnu ve státě dostatečně silná společenská a politická vůle ke změně článku 9 odst. 2 Ústavy právě ve světle prvního odstavce tohoto článku, může být české materiální ohnisko ústavnosti fakticky a třeba jen dočasně prolomeno. Z tohoto pohledu tedy není přirozenoprávní přístup ČR k materiálnímu ohnisku ústavy stoprocentní, avšak nutno podotknout, že za použití základních pravidel právní logiky, logiky legislativního procesu či podstaty formálnosti právní úpravy, nelze nikdy stoprocentní nezměnitelnosti a nezrušitelnosti materiálního ohniska dosáhnout.

Hodnocení stavu v České republice lze tedy uzavřít s tím, že její přirozenoprávní přístup k materiálnímu ohnisku ústavnosti sice není stoprocentní, ovšem v rámci faktických možností je maximální, jelikož byly využity takřka veškeré legitimní prostředky pro zajištění nezměnitelnosti a nezrušitelnosti ústavního ohniska. Jisté rezervy lze, alespoň formálně, nalézt v možnosti požadovat pro legislativní přijetí ústavních zákonů větší počet ústavodárných činitelů (poslanců, resp. senátorů), než je tomu v současnosti (čl. 39 odst. 4 Ústavy).

2. Role Ústavního soudu

V této kapitole se budu věnovat Ústavnímu soudu jakožto specializovanému orgánu ochrany ústavnosti, díky čemuž je jeho postavení zcela výlučné a nezastupitelné v systému dělby moci.³¹ Ústavní soud má široké pravomoci, díky kterým může zasahovat do moci zákonodárné, výkonné a soudní. A. Gerloch dovozuje, že Ústavní soud se „*ve smyslu svých ústavních pravomocí stává nejvyšší autoritou ve státě a konečným i arbitrem předpokládaných sporů jednotlivých složek státní moci a vůbec aktérů politického života.*“³²

Ústavní soud je ústavní, samostatný, neodvolatelný a nerozpuštělný orgán, mající specifickou roli při ochraně ústavnosti a jeho existenci předjímá Ústava ČR ve svém čl. 87, kdy upravuje jeho věcnou působnost jako taxativně vyjmenovaný okruh právních záležitostí, ve kterých rozhoduje. Naše právní úprava se řadí k modelu koncentrovaného a specializovaného ústavního soudnictví, kde jsou pravomoci na ochranu ústavnosti svěřeny pouze jedinému soudnímu orgánu v celé zemi. Ústavní soud je součástí soudní moci a řadíme ho mezi vrcholné orgány České republiky. Podrobnou úpravu fungování upravuje zákon o Ústavním soudu. Díky fungování Ústavního soudu je naplňována důležitá kapitola české ústavnosti a kontroly nad dodržováním ústavního pořádku.

2.1 Historie Ústavního soudu

Historie Ústavního soudu na našem území sahá do počátku 20. století, kdy byl poprvé ustaven 7. listopadu 1921 na základě ústavní listiny Československé republiky z roku 1920 sedmičlenný sbor soudců se sídlem v Praze. Tři soudce včetně předsedy jmenoval prezident republiky, dva členy delegoval Nejvyšší soud a zbylé dva Nejvyšší správní soud. Funkční období členů bylo desetileté. O souladu zákonů s ústavní listinou a ústavním řádem rozhodoval tento speciální orgán pouze na návrh, který mohl podat jen v zákoně uvedený subjekt. Dalším úkolem ústavního soudu byl přezkum opatření stálého výboru národního

---

31 KLÍMA, Karel. *Ústavní právo*. 3. rozš. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2006, s. 509. ISBN 8073800004.

32 GERLOCH, Aleš. *Řízení před Ústavním soudem*. Praha: Prospektum, 1996, s. 20. ISBN 8071750336.

shromáždění. Po uplynutí desetiletého funkčního období prvních soudců byl však další sbor zřízen až 16. května 1938, avšak díky válce byl nečinný.

Po skončení války, a díky komunistickému režimu, k obnovení ústavního soudu pochopitelně nedošlo. Ústavní zákon č. 143/1968 Sb., o československé federaci ve své hlavě šesté sice předpokládal zřízení ústavního soudu federace a také existenci ústavních soudů obou národních republik jakožto soudního orgánu ochrany ústavnosti a arbitra kompetenčních sporů po vertikální linii federace i po horizontální linii mezi orgány republik. Dále z ústavy vyplývala působnost ve věcech mandátových u poslance Federálního shromáždění ČSSR a měl možnost rozhodovat o ochraně ústavou zaručených práv a svobod, „*jsou-li porušeny rozhodnutím nebo jinými zásahy federálních orgánů, neposkytuje-li zákon jinou soudní ochranu,*“³³ ale žádný z těchto soudů nikdy ustaven nebyl, přestože ústavní úprava zůstala nadále v platnosti více než dvě desetiletí.

Po pádu komunistického režimu bylo znovuzřízení ústavního soudnictví jedním z nejdůležitějších bodů demokratické republiky. Ústavní soud České a Slovenské Federativní Republiky byl zřízen na základě ústavního zákona č. 91/1991 Sb., o Ústavním soudu České a Slovenské Federativní Republiky. Sídlem soudu bylo Brno a každá z republik byla zastoupena šesti soudci, jejichž funkční období bylo sedmileté. Soudce jmenoval prezident republiky na návrh Federálního shromáždění ČSFR, České národní rady a Slovenské národní rady. Ústavní zákon dále umožňoval utvoření ústavních soudů republik, avšak Národní rady tuto možnost nijak neuskutečnily. Během své poměrně krátké existence vydal Ústavní soud ČSFR celkem 8 nálezů³⁴, kromě nich bylo v jediném svazku Sbírký nálezů a usnesení Ústavního soudu ČSFR uveřejněno ještě 8 usnesení. Za dobu jeho existence napadlo Ústavnímu soudu ČSFR celkem 1128 věcí, což bezesporu souvisí s institutem individuálních ústavních stížností fyzických a právnických osob,³⁵ který tehdy byl novinkou, neboť prvorepublikové ústavní soudnictví s

---

33 čl. 92 zákona č. 143/1968 Sb., o československé federaci

34 Nález je jedním z druhů rozhodnutí, kterým rozhoduje Ústavní soud ve věci samé. Vyhláší se veřejně jménem republiky. Nálezy musí být odůvodněny a musí obsahovat poučení, že se proti nim nelze odvolat. Nálezy se publikují ve Sbírce nálezů a usnesení Ústavního soudu, některé též ve Sbírce zákonů.

35 SUCHÁNEK, Radovan a Věra JIRÁSKOVÁ. *Ústava České republiky v praxi: 15 let platnosti základního zákona*. Vyd. 1. Praha: Leges, 2009, s. 263. ISBN 8087212185.

individuálními stížnostmi nepočítalo. Po zániku československé federace zůstalo nerozhodnuto 96 věcí, které částečně přešly na Ústavní soud Slovenské republiky a částečně na Nejvyšší soud České republiky s tím, že po ustanovení Ústavního soudu České republiky mu budou postoupeny.

2.1.1 Ústavní soudnictví České republiky

Po rozpadu československé federace byla existence Ústavního soudu zakotvena v Ústavě ČR. 15. července 1993, tedy měsíc poté, co Poslanecká sněmovna schválila zákon o Ústavním soudu, který upravuje organizaci Ústavního soudu České republiky, řízení před ním a jiné záležitosti týkající se Ústavního soudu a soudců, jmenoval prezident republiky dvanáct soudců Ústavního soudu se sídlem v Brně. Avšak až v únoru 1994 byl naplněn Ústavou předpokládaný počet patnácti soudců.

Z výše uvedeného vyplývá, že soudce Ústavního soudu jmenuje prezident republiky se souhlasem Senátu na dobu deseti let, přičemž jmenován může být soudce opakovaně. Funkce se soudce ujímá složením slibu do rukou prezidenta republiky: *„Slibuji na svou čest a svědomí, že budu chránit neporušitelnost přirozených práv člověka a práv občana, řídit se ústavními zákony a rozhodovat podle svého nejlepšího přesvědčení nezávisle a nestranně.“*³⁶ do rukou prezidenta republiky.

K osobě soudce, jeho odpovědnosti a imunitě, podmínkám výkonu, k předpokladům vzniku, samotnému vzniku a zániku mandátu doporučuji najít si příslušná ustanovení v Ústavě ČR a zákoně o Ústavním soudu, jelikož jejich rozbor nepovažuji za předmětný této práce.

2.2 Ochrana a kontrola ústavnosti

„Soudní kontrolu ústavnosti“ musíme rozlišit od užšího pojmu „ústavního soudnictví“, který zahrnuje pozitivní právní ochranu právních norem ústavy obsažených v ústavním textu. Naopak „soudní kontrola ústavnosti“ (širší pojem), je důležitá proto, že nezahrnuje pouze soudní ochranu ústavních ustanovení, ale také přirozenoprávního pojetí ústavních principů, z nichž demokratická ústava

---

36 čl. 85 odst. 2 Ústavy

vychází, a v ústavě je často nalezneme pouze její interpretací.³⁷ Tyto přirozenoprávní principy musí každý demokratický právní řád prioritizovat a respektovat.

Kontrolu ústavnosti můžeme rozdělit dle několika kritérií:

1) kontrola předběžná (preventivní) a následná – toto dělení se užíje z hlediska platnosti právních aktů, kdy předběžná kontrola ústavnosti se aplikuje na právní akty, které ještě nevstoupily v platnost (naš Ústavní soud má tuto pravomoc pouze v jediném případě, a to podle čl. 87 odst. 2 Ústavy - posouzení souladu mezinárodní smlouvy podle čl. 10a a čl. 49 s ústavním pořádkem před její ratifikací), smyslem kontroly je zabránit případné existenci neústavních předpisů. Kontrola následná je pak tedy kontrola ústavnosti těch právních aktů, které již v platnost vstoupily a jsou účinné.

2) kontrola abstraktní a konkrétní – toto dělení se váže na to, zda jsou právní předpisy spojeny s aplikací práva či nikoliv. Pod abstraktní kontrolu řadíme ty případy přezkoumávání souladu právních předpisů s ústavou, a to jak předběžně, tak i následně. Konkrétní kontrolou se rozumí rozhodování o ústavních stížnostech fyzických či právnických osob proti porušení základních práv a svobod ze strany orgánů veřejné moci.

3) kontrola materiální (obsahová) a formální – při častěji užívané materiální kontrole se zkoumá soulad právních předpisů s ústavou, naopak kontrola formální zahrnuje soulad nejen s ústavou, ale navíc i se zákony či sněmovními usneseními, které ústava zmocňuje k úpravě legislativního procesu.

Ústavní soud dbá na to, aby právní normy byly v souladu s ústavním pořádkem a při aplikaci zákonů dozírá na to, aby byly dodržovány Ústavou zaručená základní práva a svobody. V případě, že zjistí nesoulad, je oprávněn takovýto právní předpis zrušit, a tím naplnit svou funkci spočívající v ochraně ústavnosti. Judikatura Ústavního soudu se dále zabývá výkladem a interpretací norem ústavního práva, díky čemuž máme konkrétní představu, co zařadit pod abstraktní vyjádření čl. 9 odst. 2 a 3 Ústavy.

³⁷ BLAHOŽ, Josef. *Soudní kontrola ústavnosti: srovnávací pohled*. Vyd. 1. Praha: Codex, 2001, s. 66. ISBN 808639509x.

2.2.1 Nástin judikatury související s materiálním ohniskem ústavnosti

Ústavní soud má nezastupitelnou roli při ochraně materiálního ohniska ústavnosti a této problematice se věnuje v řadě svých nálezů. Přehled nejzásadnější judikatury zabývající se touto tematikou shrnul ve svém článku R. Pokorný.³⁸ Již od svých počátků se Ústavní soud zabýval výkladem pojmu a jeho ochranou – v prvním plenárním nálezu Ústavního soudu³⁹ bylo konstatováno, že Ústava ČR není založena na hodnotové neutralitě,⁴⁰ ale obsahuje i právní principy, které jsou imanentní, neodstranitelné pozitivním právem a nezbytné pro to, abychom mohli hovořit o demokratickém státě. V nálezech III. ÚS 31/97 a Pl. ÚS 42/2000 se zabýval obsahem pojmu imperativu nezměnitelnosti, pod který podřadil kupříkladu zásadu suverenity lidu, právo lidu na odpor dle LZPS, základní principy politického systému, včetně práva volebního. Ústavní soud shledal, že obsah materiálního ohniska ústavnosti je tvořen obecnými principy, které nelze zachytit definitivně taxativním výčtem, jelikož jejich konkretizace je výsledkem interpretace ústavních orgánů.⁴¹ Vázanost obsahem materiálního jádra dopadá nejen na zákonodárce, ale i na samotný Ústavní soud, který je vázán svými rozhodnutími a vylučuje jeho libovůli.⁴² Se vstupem České republiky do Evropské Unie zdůraznil nezbytnost ochrany tvrdého jádra ústavnosti i před případnými zásahy ze strany orgánů Unie a zformuloval doktrínu podmíněného přenosu pravomocí na EU.⁴³

2.3 Pravomoc Ústavního soudu rušit ústavní zákony

V této podkapitole se budu věnovat velmi diskutabilnímu tématu, a to oprávnění Ústavního soudu rušit ústavní zákony. Doktrína se k této pravomoci Ústavního soudu stavěla velmi rozporuplně, nicméně Ústavní soud i přes nejednotné názory v nálezu Pl. ÚS 27/09 zrušil ústavní zákon č. 195/2009 Sb., o zkrácení pátého volebního období Poslanecké Sněmovny (dále jen „ústavní zákon o zkrácení pátého volebního období PS“), díky čemuž rozpoutal novou vlnu

---

38 POKORNÝ, Richard. *K otázce neodstranitelnosti čl. 9 odst. 2 Ústavy*. Acta iuridica olomucensis č. 1/2010, str. 64-65. ISSN 1801-0288.

39 nález Pl. ÚS 19/93

40 protikladem je Hitlerova Ústava Německé říše (Výmarská ústava)

41 srov. nález Pl. ÚS 19/08

42 srov. nález Pl. ÚS 36/01, nález Pl. ÚS 11/02

43 srov. nález Pl. ÚS 50/04

diskuzí. Samotnému nálezu pléna Ústavního soudu se budu věnovat v samostatné podkapitole.

Na úvod bych chtěla podotknout, že „*Ústavní soud v řadě svých rozhodnutí vyslovil princip priority ústavně konformního výkladu před zrušením zákona, jiného právního předpisu nebo jeho ustanovení.*“⁴⁴ V nálezu Pl. ÚS 48/95 výslovně uvádí: „*V situaci, kdy určité ustanovení právního předpisu umožňuje dvě různé interpretace, přičemž jedna je v souladu s ústavními zákony a mezinárodními smlouvami podle čl. 10 Ústavy České republiky a druhá je s nimi v rozporu, není dán důvod zrušení tohoto ustanovení. Při jeho aplikaci je úkolem soudů interpretovat dané ustanovení ústavně konformním způsobem.*“⁴⁵ Z toho jasně vyplývá, že derogace právního předpisu (či jeho ustanovení) je ultima ratio a je-li to možné, je třeba právní předpis (či jeho ustanovení) interpretovat tak, aby byl ústavně konformní.

Jak již bylo několikrát zmíněno, čl. 83 Ústavy uvádí, že Ústavní soud je soudním orgánem ochrany ústavnosti, dále v čl. 87 najdeme, ve kterých věcech Ústavní soudu rozhoduje. Jednotlivé typy řízení podrobněji upravuje zákon o ÚS ve druhé hlavě části druhé. Právě o výše zmíněné články opírají autoři svou argumentaci, zda Ústavní soud je či není nadán takovou mocí, aby mohl rušit ústavní zákony.

Autoři, kteří nemají za to, že Ústavní soud má tuto pravomoc, jsou například V. Mikule a V. Sládeček. Výslovně uvádějí: „*Obsah ústavních zákonů ani postup při jejich přijetí a vydání nemůže Ústavní soud přezkoumávat.*“⁴⁶ Stejného mínění je i J. Syllová, která stručně shrnula: „*Ústavní zákon není přezkoumatelný Ústavním soudem.*“⁴⁷ Kolektiv J. Filip, P. Holländer a V. Šimíček uvádějí, že je třeba interpretovat pojem „zákon“ v čl. 87 odst. 1 písm. a) Ústavy a v § 64 odst. 1 písm. a) zákona o Ústavním soudu jako normativní právní akt

---

44 HOLLÄNDER, Pavel. *Ústavněprávní argumentace: ohlédnutí po deseti letech Ústavního soudu*. Praha: Linde, 2003, s. 76. ISBN 8086131378.

45 nálezu Pl. ÚS 48/95 [cit. 10.2.2014]. Dostupné z: <http://nalus.usoud.cz>

46 MIKULE, Vladimír a Vladimír SLÁDEČEK. *Zákon o Ústavním soudu: komentář a judikatura k Ústavě ČR a Listině základních práv a svobod*. Vyd. 1. Praha: Eurolex Bohemia, 2001. s. 164. ISBN 8086432106.

47 SLÁDEČEK, Vladimír, Vladimír MIKULE a Jindřiška SYLLOVÁ. *Ústava České republiky: komentář*. Vyd. 1. Praha: C.H. Beck, 2007, s. 71-72. ISBN 978-80-7179-869-9.

přijatý a vydaný Parlamentem ČR, označený slovem „zákon“ a vyhlášený ve Sbírce zákonů. Tedy do této kategorie nespádají ústavní zákony, které tvoří samostatnou kategorii, a tedy Ústavní soud není oprávněn ustanovení obsažená v ústavních zákonech přezkoumávat ani rušit. Úkolem Ústavního soudu je jejich pouhá interpretace.⁴⁸ Při detailnějším zkoumání ale narazíme na názor, kdy Ústavní soud pravomoc rušit ústavní zákony má, ale musíme tuto kompetenci dovodit z čl. 83 Ústavy, nikoliv z čl. 87 odst. 1. Ústavní soud zde jakoby zastupuje roli Senátu, který měl zamítnout předpis, který by byl v rozporu s čl. 9 odst. 2 Ústavy. Kolektiv dále uvádí, že čl. 9 odst. 2 Ústavy je adresován subjektům zákonodárné iniciativy (nikoliv Ústavnímu soudu), který jim zakazuje předložit takový návrh, který by znamenal změnu podstatných náležitostí demokratického právního státu, pokud se ovšem zákonodárné orgány tímto zákazem neřídily, musí Ústavní soud jednat dle zmiňovaného čl. 83 jako ochránce ústavnosti.⁴⁹

Prof. Holländer se již dříve vyslovil, že spatřuje možnost Ústavního soudu rušit ústavní zákony právě díky čl. 83 Ústavy.⁵⁰

V. Šimíček rozlišuje situace, kdy se ústavní zákon pouze „tváří“ jako ústavní zákon, neboť nebyl projednán a schválen příslušnou procedurou, poté by se ve své podstatě jednalo pouze o obyčejný zákon. Zde pak nevzniká žádný problém a Ústavní soud je výslovně nadán pravomocí takovýto zákon zrušit. Druhá a složitější situace nastává tehdy, kdy formální procedura přijímání ústavního zákona je zachována, ale obsah takového předpisu je v rozporu s materiálním ohniskem ústavního pořádku. V. Šimíček zastává názor, že i v takovém případě je Ústavní soud oprávněn přezkoumat ústavnost takového ústavního zákona, a to dle čl. 83 Ústavy, jelikož musí existovat mechanismus, který bude eliminovat či částečně tlumit přešlapy ústavodárce. Na závěr Šimíčkovy argumentace uznávám za vhodné doplnit, že Šimíček pod pojem

---

48 FILIP, Jan, Vojtěch ŠIMÍČEK a Pavel HOLLÄNDER. *Zákon o Ústavním soudu: komentář*. 2. přeprac. a rozš. vyd. Praha: C.H. Beck, 2007, s. 359-360. ISBN 9788071795995.

49 BAHÝLOVÁ, Lenka, Jan FILIP, Pavel MOLEK, Milan PODHRÁZKÝ, Vojtěch ŠIMÍČEK a Ladislav VYHNÁNEK. *Ústava České republiky: komentář*. Praha: Linde, 2010, s. 1025. ISBN 978-807-2018-147.

50 HOLLÄNDER, Pavel. *Materiální ohnisko ústavnosti a diskrece ústavodárce*. Právník č. 3/2005, s. 313-336. ISSN 0231-6625.

ústavnosti zahrnuje soubor hodnot, principů a zvyklostí, ze kterých Ústava vychází.⁵¹

V neposlední řadě P. Bříza argumentuje ryze textualisticky, když uvádí, že ústavní zákony jsou druhem zákonů, na které se vztahuje čl. 87 odst. 1 písm. a) Ústavy a ten, kdo tvrdí, že se vztahuje pouze na „obyčejné“ zákony, vkládá do Ústavy něco, co tam není. S výrokem, že Ústava pracuje s jakousi nepsanou konvencí, že slovo „zákon“ je jen zkratka pro „obyčejný“ zákon, se vypořádal užitím protipříkladu z kterých jasně vyplývá, že ústavní zákony jsou druhem zákonů – např. čl. 50 odst. 1, čl. 62 písm. h), čl. 87 odst. 1 písm. j) Ústavy.⁵²

2.4 Nález Pl. ÚS 27/09 – Ústavní soud zrušil ústavní zákon

To, o čem se do té doby vedly pouze debaty, zda je možné či nemožné, učinil Ústavní soud možným a v září 2009 zrušil ústavní zákon. Pro někoho nemyslitelné, pro jiné nejspíše nevyhnutelný vývoj.

V této podkapitole hodlám nejdříve nastínit okolnosti případu, které předcházely průlomovému nálezu pléna Ústavního soudu, včetně podané ústavní stížnosti, která byla reakcí na přijetí ústavního zákona a nakonec samotným nálezem pléna.

2.4.1 Okolnosti předcházející vydání nálezu Pl. ÚS 27/09

Rok 2009 byl v České republice rokem vládní krize. Dne 24. března 2009 Poslanecká sněmovna vyslovila nedůvěru vládě M. Topolánka poměrem hlasů 101:96, která vzápětí podala demisi. Poté (5. dubna 2009) zástupci ODS, ČSSD, KDU-ČSL a SZ uzavřeli Předběžnou dohodu o přechodu k předčasným volbám a o vzniku překlenovací vlády složené z nestraničských odborníků. Dohoda vznikla z toho důvodu, že tehdejší ústavní pořádek ČR nenabízel okamžitý způsob rozpuštění Poslanecké sněmovny. Ústava ČR v čl. 35 připouštěla pouze čtyři možné důvody rozpuštění Poslanecké sněmovny prezidentem republiky: “a)

---

51 ŠIMÍČEK, Vojtěch. *Materiální ohnisko ústavního pořádku, jeho ochrana a nález Ústavního soudu ve věci M. Melčáka*. In Vladimír Klokočka. *Liber amicorum: In memoriam emeritního soudce Ústavního soudu*. 1. vyd. Praha: Linde Praha, 2009. s. 224 - 225. ISBN 978-80-7201-791-1

52 BŘÍZA, Petr., *Tomáš Sobek: Lední medvěd není medvěd, ústavní zákon není zákon* [online]. [cit. 12.2.2014] dostupné z: <http://jinepravo.blogspot.cz/2009/09/tomas-sobek-ledni-medved-neni-medved.html>

Poslanecká sněmovna nevyšlovala důvěru nově jmenované vládě, jejíž předseda byl prezidentem republiky jmenován na návrh předsedy Poslanecké sněmovny,

b) Poslanecká sněmovna se neusnese do tří měsíců o vládním návrhu zákona, s jehož projednáním spojila vláda otázku důvěry,

c) zasedání Poslanecké sněmovny bylo přerušeno po dobu delší, než je přípustné,

*d) Poslanecká sněmovna nebyla po dobu delší tří měsíců způsobilá se usnášet, ačkoliv nebylo její zasedání přerušeno a ačkoliv byla v té době opakovaně svolána ke schůzi.*⁵³ Nutno dodat, že následkem politické situace z roku 2009 byl ústavním zákonem č. 319/2009 Sb. z 11. září 2009 do čl. 35 Ústavy vložen odst. 2 umožňující rozpuštění Poslanecké sněmovny prezidentem republiky, navrhne-li mu to Poslanecká sněmovna usnesením, s kterým vyslovila souhlas třípětinová většina všech poslanců. Výše zmíněná Dohoda byla následující den potvrzena příslušnými orgány politických stran, s výjimkou KDU-ČSL. Předsedové stran, kteří potvrdili Dohodu, předložili Poslanecké sněmovně dne 7. dubna 2009 návrh ústavního zákona o zkrácení pátého volebního období PS,⁵⁴ který se skládal z pouhých tří článků. V čl. 1 stanovil, že volební období Poslanecké sněmovny, která byla zvolena v roce 2006, skončí dnem voleb do Poslanecké sněmovny a stanovil datum voleb na 15. října 2009. V čl. 2 „*krátil lhůty volebního procesu obsažené ve volebním zákoně a v soudním řádu správním.*“⁵⁵ Návrh tohoto ústavního zákona byl schválen Poslaneckou sněmovnou 13. května 2009 poměrem hlasů 172:9 (ze 189 přítomných). Přestože Stálá komise pro Ústavu ČR a parlamentní procedury byla k návrhu kritická, Senát 28. května 2009 ústavní zákon přijal poměrem hlasů 56:8 (7 se zdrželo hlasování), ten nabyl platnosti a účinnosti dnem, kdy byl vyhlášen ve Sbírce zákonů (29. května 2009). Prezident republiky v návaznosti na přijatý ústavní

⁵³ čl. 35 odst. 1 Ústavy ČR

⁵⁴ Návrh tohoto ústavního zákona používal ty samé formulace jako ústavní zákon č. 69/1998 Sb., o zkrácení volebního období Poslanecké sněmovny. Zákon z r. 1998 byl vyústěním politické krize z roku 1997, kdy se klíčové politické strany dohodly na konání předčasných voleb. Návrh zákona rozpoutal debatu o otázce rozsahu diskrece ústavodárce při přijímání ústavních zákonů, avšak i přes rozporuplné názory, zrušení tohoto ústavního zákona navrženo nebylo. Hlavní názory shrnul P. Holländer v: HOLLÄNDER, Pavel. *Filosofie práva*. 2. rozš. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2012, s. 68-71. ISBN 9788073803667.

⁵⁵ WINTR, Jan. *Desáté září českého ústavního systému*. Jurisprudence č. 1/2010, str. 5. ISSN 1212-9909.

zákon (rozhodnutím prezidenta republiky č. 207/2009, Sb., o vyhlášení voleb do Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky z 1. července 2009) vyhlásil volby do Poslanecké sněmovny na 9. a 10. října 2009.

2.4.2 Ústavní stížnost poslance Miloše Melčáka

Dne 26. srpna 2009 podal poslanec M. Melčák (zastoupen advokátem J. Kalvodou) ústavní stížnost, kterou se domáhal zrušení výše uvedeného rozhodnutí prezidenta republiky, a dále podal spolu se stížností návrh na zrušení ústavního zákona o zkrácení pátého volebního období PS.⁵⁶ Za účastníky řízení označil prezidenta republiky (prof. Ing. Václava Klause, CSc.) a Parlament České republiky, poněvadž jako orgány veřejné moci svým rozhodnutím zasáhly do jeho základního politického práva chráněného Ústavou. Argumentace, o kterou opíral M. Melčák svá tvrzení, je velmi obsáhlá a pozoruhodná, proto se ji v následující části pokusím částečně nastínit.

2.4.2.1 Zásah orgánu veřejné moci do práva stěžovatele

Na začátku své argumentace M. Melčák uvedl, že vstoupil v účinnost ústavní zákon o zkrácení pátého volebního období PS. K rozhodnutí prezidenta republiky, kterým se vyhlašovaly volby do Poslanecké sněmovny, uvedl, že termínu voleb, které určilo právě toto rozhodnutí, nepředcházelo ani rozpuštění Poslanecké sněmovny a ani termín nebyl určen ve třicetidenní lhůtě předcházející před uplynutím volebního období,⁵⁷ a tedy je zásahem orgánu veřejné moci do základního politického práva dle čl. 21 Listiny.⁵⁸ Kromě toho shrnul, že byl zvolen poslancem Poslanecké sněmovny pro volební období 2006 – 2010 a s odkazem na Ústavu ČR poukázal na čtyřleté volební období poslance (čl. 16 odst. 1 Ústavy) a zánik mandátu poslance uplynutím volebního období (čl. 25 písm. b) Ústavy),

---

⁵⁶ text ústavní stížnosti zveřejněn na webových stránkách Ústavního soudu [online]. [cit. 10.2.2014] dostupné z:

http://swww.usoud.cz/assets/_stavn__st__nost_poslance_Milo_e_Mel__ka.pdf

⁵⁷ viz čl. 17 Ústavy ČR

⁵⁸ přestože v ústavní stížnosti stěžovatel uvádí, že se jedná o zásah orgánu veřejné moci do základního politického práva dle čl. 21 Ústavy: „*Nikdo nemůže být současně členem obou komor Parlamentu.*“ Z logiky věci a z následné argumentace vyplývá, že stěžovatel měl na mysli čl. 21 Listiny: „*Občané mají právo podílet se na správě veřejných věcí přímo nebo svobodnou volbou svých zástupců...*“

nakonec upozornil na čl. 17 Ústavy, kterým se upravují volby do obou komor Parlamentu.

Při rozboru čl. 21 Listiny, poukázal na předchozí judikaturu Ústavního soudu (např. rozhodnutí pléna Pl. ÚS 36/02), které označuje jmenovaný článek jako základní politické právo chráněné Ústavou. Toto právo je chráněno nejen jako subjektivní, ale i jako základ pluralitního politického systému. Dále uvedl náleží Pl. ÚS 30/98 věnující se volné politické soutěži jakožto přímého výrazu pluralistické povahy demokratické společnosti, kdy ochrana pluralismu v politickém životě má primární význam pro existenci demokratické společnosti.

V neposlední řadě se M. Melčák zaměřil na čl. 16 odst. 1 Ústavy, s kterým je v rozporu druhý z uvedených dnů rozhodnutí prezidenta republiky, stanovující den voleb do Poslanecké sněmovny na 9. a 10. října 2009, kdy skončí mandát stěžovatele.

2.4.2.2 Návrh na zrušení ústavního zákona č. 195/2009 Sb., o zkrácení pátého volebního období Poslanecké sněmovny

M. Melčák uvádí následující důvody, proč je dle jeho mínění Ústavní soud oprávněn posoudit soulad napadeného ústavního zákona s ústavním pořádkem.

Ústavní zákon o zkrácení pátého volebního období PS je dle mínění stěžovatele Melčáka pouze formálně ústavním zákonem, materiálně se však ústavnímu pořádku příčí, ve skutečnosti jej suspenduje. Navíc mění podstatnou náležitost demokratického právního státu, která je dle čl. 9 odst. 2 Ústavy nezměnitelná. Jako podstatnou náležitost uvádí podřízení volné soutěže politických sil stejným a především předem určeným pravidlům. Nejedná se tedy o zákon, který Ústavu mění či doplňuje dle čl. 9 odst. 1 Ústavy.

Stěžovatel nabývá přesvědčení, že Ústavní soud má pravomoc k přezkoumání souladu ústavního zákona s Ústavou či ústavním pořádkem navzdory čl. 87 Ústavy, poněvadž napadený ústavní zákon se příčí a vybočuje z ústavního pořádku dle čl. 112 odst. 1 Ústavy takovým způsobem, že materiálně není jeho součástí.

Nepřezkoumatelnost napadeného zákona je i v rozporu s článkem 13 Protokolu č. 1 k Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod, kterou je Česká republika vázána. Dále uvádí: „*O doslovné znění čl. 87 Ústavy je opřena veřejně známá argumentace původců recidivy ad hoc zkrácení volebního období s tím, že ústavní zákon nepodléhá přezkumu Ústavním soudem, neboť je stejné právní síly jako Ústava. Absurdním následkem – i východiskem – takového argumentu je, že ústavním zákonem lze kodifikovat cokoliv, a to mimo ústavní kontrolu.*“⁵⁹ Tato argumentace je dle stěžovatele vadná obzvláště z hlediska českého ústavního pořádku, jelikož je založena jen na formě přijetí napadeného zákona a rezignuje na pojetí materiálního právního státu, kdy Ústava ČR není hodnotově neutrální a zakotvuje nezadatelnost základních lidských a občanských práv a nezměnitelnost základních náležitostí demokratického právního státu. V tomto případě jako náležitost demokratického právního státu stěžovatel uvádí volnou soutěž politických stran jako předpoklad politické plurality. K tomu odkazuje na usnesení Pl. ÚS 53/2000, kde Ústavní soud konstatoval nutnost stejných a předem stanovených pravidel, kterými se mají všechny politické subjekty řídit při volné a svobodné soutěži politických sil.

Napadený zákon o zkrácení pátého volebního období PS se rovněž příčí čl. 9 odst. 1 Ústavy⁶⁰, jelikož nemění ani nedoplňuje Ústavu, ale pouze retroaktivně suspenduje ustanovení o délce určitého volebního období, avšak pro všechna další volební období toto ustanovení ponechává beze změny. K tomu stěžovatel dodává nepřipustnost retroaktivity právní normy, neboť taková norma je v rozporu se základními náležitostmi demokratického právního státu. V případě napadeného ústavního zákona se jedná, dle mínění stěžovatele, o pravou retroaktivitu, která je v rozporu s principem legitimního očekávání. Retroaktivita může být v krajních případech přípustná, tuto možnost zná i náš právní řád, kdy byl přijat např. zákon o protiprávnosti komunistického režimu⁶¹ z důvodu vypořádání se s totalitní minulostí, avšak napadený zákon nemá takové opodstatnění, aby retroaktivita byla přípustná.

---

59 Ústavní stížnost poslance M. Melčáka s. 4-5 [online]. [cit. 10.2.2014] dostupné z: http://swww.usoud.cz/assets/_stavn__st__nost_poslance_Milo_e_Mel__ka.pdf

60 „*Ústava může být doplňována či měněna pouze ústavními zákony.*“

61 zákon č. 198/1993 Sb., o protiprávnosti komunistického režimu a o odporu proti němu

V následující části ústavní stížnosti se stěžovatel Melčák věnuje volebnímu období. Předem vymezené volební období je významné pro rovnost šancí, otevřenost a rovnost politické soutěže. Takovéto volební období je náležitostí demokratického právního státu a součástí předem stanovených pravidel, jejichž retroaktivní změna v průběhu politické soutěže je v rozporu s Ústavou.

Ústavním zákonem č. 195/2009 Sb. bylo nejen zasaženo do individuálních práv stěžovatele, ale šlo i o zásah do suverenity lidu (lid jako zdroj veškeré státní moci), respektive voličů a jejich práva na účast na správě věcí veřejných. Voliči volí poslance s legitimním očekáváním, že vykonají mandát po předem stanovenou dobu, pokud nenastanou dopředu Ústavou stanovené případy, které výkon mandátu ukončí. Změna tohoto očekávání v průběhu volebního období zasahuje do ústavních pravidel politické soutěže a mění rozhodnutí lidu jako suveréna státní moci.

Napadený ústavní zákon je v rozporu s požadavkem obecnosti a obecné platnosti ustanovení Ústavy, pokud jde o pravidla politické soutěže a samotná pravidla jako taková. Pravidlem se míní trvalý, obecně platný a předem stanovený parametr. Zákonodárce však v předmětném zákoně upravil pravidla politické soutěže pouze a jen pro jediný případ, chybí zde prvek obecnosti, který by určil pravidla, za nichž by bylo možné délku volebního období upravit pro další případy i do budoucna.

Obligatoří náležitostí ústavní stížnosti je petit – M. Melčák Ústavnímu soudu navrhl, aby zrušil rozhodnutí prezidenta republiky č. 207/2009 Sb., o vyhlášení voleb do Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky z 1. července 2009, navíc i ústavní zákon č. 195/2009 Sb., o zkrácení pátého volebního období Poslanecké sněmovny z 28. května 2009.

2.4.3 Nález Pl. ÚS 27/09 – Kauza Melčák

Obvykle ústavní stížnosti projednává některý ze senátů Ústavního soudu, avšak z toho důvodu, že se jednalo o stížnost směřující proti hlavě státu,

atrahovalo si na sebe tuto věc plénem Ústavního soudu (dle § 11 odst. 2 písm. k) zákona o Ústavním soudu). Za soudce zpravodaje byl určen P. Holländer⁶².

Ačkoliv to stěžovatel nenavrhl, 1. září 2009 usnesením Pl. ÚS 24/09-16 Ústavní soud odložil vykonatelnost rozhodnutí prezidenta republiky o vyhlášení voleb do Poslanecké sněmovny.⁶³ Odůvodnění Ústavního soudu je také velice sporné, neb uvádí: „*Ústavní soud přitom neshledal žádné okolnosti, jež by svědčily o veřejném zájmu, který by odkladu vykonatelnosti bránil... a rovněž neshledal, že by odklad vykonatelnosti bránil realizaci oprávnění třetích osob, jež by mělo vyplynout z napadeného rozhodnutí.*“⁶⁴ S tímto usnesením nesouhlasili samotní ústavní soudci V. Kůrka a J. Musil. Soudce J. Musil mimo jiné uvádí, že Ústavní soud rozhodl ultra petitem, jelikož M. Melčák ve své stížnosti vůbec nenavrhoval odložení vykonatelnosti rozhodnutí, a zákon o Ústavním soudu neposkytuje žádný právní podklad k takovému procesnímu postupu.⁶⁵

Následující den usnesením Pl. ÚS 24/09-20 plénem Ústavního soudu přerušilo řízení o ústavní stížnosti M. Melčáka. Návrh na zrušení ústavního zákona o zkrácení pátého volebního období PS plénem postoupilo k rozhodnutí v novém řízení o kontrole norem (pod spisovou značkou Pl. ÚS 27/09) dle čl. 87 odst. 1 písm. a) Ústavy. Za soudce zpravodaje byl opět určen P. Holländer.

Konečný verdikt Ústavní soud vynesl 10. září 2009 – po ústním jednání nálezem Pl. ÚS 27/09 zrušil ke dni 10. září 2009 ústavní zákon č. 195/2009 Sb., o zkrácení pátého volebního období Poslanecké sněmovny pro rozpor s podstatnými náležitostmi demokratického právního státu. Rozhodnutí prezidenta republiky č. 207/2009 Sb., o vyhlášení voleb do Poslanecké sněmovny pozbylo platnosti (na základě § 70 odst. 3 zákona o Ústavním soudu⁶⁶) současně s předmětným

---

62 O jeho tezech týkající se materiálního ohniska ústavnosti a možnosti přezkumu ústavních zákonů Ústavním soudem v předchozí části práce.

63 Srov. § 79 odst. 2 zákona o Ústavním soudu: „*Ústavní soud může na návrh stěžovatele odložit vykonatelnost napadeného rozhodnutí, jestliže to nebude v rozporu s důležitým veřejným zájmem a jestliže by výkon rozhodnutí nebo uskutečnění oprávnění, přiznaného rozhodnutím třetí osobě, znamenal pro stěžovatele nepoměrně větší újmu, než jaká při odložení vykonatelnosti může vzniknout jiným osobám.*“

64 usnesení Pl. ÚS 24/09 [cit. 12.2.2014] dostupné z: <http://nalus.usoud.cz>

65 viz odlišné stanovisko soudců J. Musila a V. Kůrky k usnesení Pl. ÚS 24/09 dostupné z: <http://nalus.usoud.cz> [12.2.2014]

66 „*Jestliže k zákonu nebo k jeho jednotlivým ustanovením, které Ústavní soud ruší, byly vydány prováděcí předpisy, Ústavní soud v nálezu současně vysloví, které prováděcí předpisy, popřípadě*

ústavním zákonem.⁶⁷ Možnost zrušit rozhodnutí prezidenta republiky dovodil Ústavní soud z jeho smíšené povahy. Na toto rozhodnutí je třeba nazírat jako na akt aplikace ústavního zákona, avšak obsahuje i prvky normativního právního aktu, které jsou důvodem pro postup dle výše uvedeného § 70 odst. 3 zákona o Ústavním soudu.

V následující části práce shrnu důvody, z kterých Ústavní soud vycházel při derogaci ústavního zákona o zkrácení pátého volebního období PS.

V odůvodnění nálezu nejdříve Ústavní soud uvádí argumenty, ze kterých odvozuje svou kompetenci přezkumu ústavních zákonů. Odkazuje na svou dosavadní judikaturu, týkající se imperativu nezměnitelnosti materiálního jádra Ústavy⁶⁸ a podstatných náležitostí demokratického právního státu podle čl. 9 odst. 2 Ústavy,⁶⁹ kde zdůraznil nezbytnost ochrany materiálního ohniska ústavnosti.

Následně se zaměřuje na judikaturu Německa, podpořenou doktrinárními názory, která zakotvuje, že o rozporu „ústavního zákona“ s materiálním jádrem Základního zákona s konečnou platností rozhoduje Spolkový ústavní soud. Podobnou úpravu obsahuje i rakouský právní řád, kterému se nález Ústavního soudu také podrobněji věnuje, a odkazuje na příslušnou judikaturu rakouského Ústavního soudu. Český Ústavní soud se nechal inspirovat německou a rakouskou právní úpravou, neboť obě země prožily, stejně jako Česká republika, ve své minulosti nedemokratickou nadvládu a všechny země mají ve své právní úpravě pojistku, která má zamezit znovunastolení totalitního režimu. V našem právním řádu se jedná o čl. 9 odst. 2 Ústavy, který má zamezit pošlapávání základních práv.

Obecnost, které se věnuje Ústavní soud v další části odůvodnění, uvádělo již římské právo jako jeden z pojmových znaků zákona. Tím se liší od aktů aplikace práva, pro které je typický jejich individuální charakter. Všeobecnost zákona je jednou z podstatných náležitostí demokratického právního státu, kromě

---

která jejich jednotlivá ustanovení pozbývají současně se zákonem platnosti.“

67 Nálezem Pl. ÚS 27/09 bylo rozhodnuto i o zrušení rozhodnutí prezidenta republiky, proto 15. září 2009 usnesením Pl. ÚS 24/09 plénum Ústavního soudu zastavilo řízení o ústavní stížnosti M. Melčáka pro překážku rei iudicatae.

68 např. nález Pl. ÚS 19/93, nález Pl. ÚS 36/01, nález Pl. ÚS 11/02

69 např. nález III. ÚS 31/97, nález Pl. ÚS 42/2000

toho je důležitá pro dělbu moci, tedy oddělení moci zákonodárné, výkonné a soudní.⁷⁰

Napadený ústavní zákon je ústavním zákonem pouze formou, obsahem se jedná o individuální právní akt týkající se konkrétně určeného subjektu a konkrétní situace. Ústavního soudu má za to, že Parlament není dle čl. 9 odst. 1 Ústavy zmocněn k vydávání individuálních právních aktů formou ústavních zákonů, takovýto akt je narušením právního státu.⁷¹

Část VI./b nálezu se věnuje zákazu retroaktivity jakožto základnímu principu právního státu. Ústavní soud zde cituje část ze svého nálezu Pl. ÚS 21/96: „*Pro pravou retroaktivitu tudíž platí, že lex posterior ruší (neuznává) právní účinky v době účinnosti legis prioris, popřípadě vyvolává nebo spojuje práva a povinnosti subjektů s takovými skutečnostmi, jež v době účinnosti legis prioris neměly povahu právních skutečností,*“⁷² avšak v nálezu Pl. ÚS 27/09 výslovně není uvedeno, že by napadený ústavní zákon zakládal pravou retroaktivitu. Dle J. Wintra se nálezný soud snaží pouze vzbudit dojem o pravé retroaktivitě ústavního zákon č. 195/2009 Sb., nicméně sám J. Wintr je přesvědčen o nepravé retroaktivitě napadeného ústavního zákona, protože působí až na dobu po začátku své účinnosti, nikoliv pro dobu minulou, jak je tomu v případě pravé retroaktivity.⁷³

2.4.4 Pár slov na závěr k nálezu Pl. ÚS 27/09

Ústavní soud svým náleznem zrušil ústavní zákon, a přestože ne všichni mají za to, že je nadán takovouto kompetencí,⁷⁴ je jeho rozhodnutí konečné. Nutno poznamenat, že ani mezi samotnými soudci Ústavního soudu nepanovala názorová shoda.⁷⁵ Debata, kterou rozpoutal Ústavní soud náleznem Pl. ÚS 27/09, byla opravdu veliká. Do diskuze se zapojili nejvýznamnější znalci ústavního

⁷⁰ Na podporu svých tvrzení odkazuje Ústavní soud na svou judikaturu, např. Pl. ÚS 55/2000, Pl. ÚS 12/02, Pl. ÚS 40/02 aj.

⁷¹ Ve výjimečných případech je možné přijetí aktu aplikace práva ve formě zákona – např. zákon o státním rozpočtu.

⁷² nálezn Pl. ÚS 27/09 [cit. 13.2.2014] dostupné z: <http://nalus.usoud.cz>

⁷³ WINTR, Jan. *Desáté září českého ústavního systému*. Jurisprudence č. 1/2010, s. 15. ISSN 1212-9909.

⁷⁴ např. MIKULE, Vladimír. *Může Ústavní soud zrušit ústavní zákon?* Jurisprudence č. 1/2010, s. 23. ISSN 1212-9909.

⁷⁵ viz odlišné stanovisko soudců J. Musila a V. Kůrky k nálezn Pl. ÚS 27/09

práva, právní teorie, ale i odborníci z jiných právních odvětví. Rozprava probíhala jak ve sdělovacích prostředcích, které sleduje celá veřejnost,⁷⁶ tak i na úrovni věnované spíše právnicky vzdělanému okruhu osob.⁷⁷

Mám-li vyjádřit svůj názor, přikláním se na stranu těch, kteří mají za to, že Ústavní soud je nadán pravomocí rušit ústavní zákony. Tuto pravomoc spatřuji stejně jako P. Holländer či V. Šimíček v čl. 83 Ústavy. Blízký je mi i další názor V. Šimíčka, že by měl existovat princip, který napraví případné omyly ústavodárce. Považuji za správné, že Ústavní soud je tím, kdo má možnost napravit tyto eventuální chyby, neboť pro mě osobně je autoritou, která je schopna spravedlivě a správně posoudit, co je v souladu s ústavním pořádkem a případně zabránit narušení materiálního ohniska ústavnosti.

---

76 KUDRNA, Jan. *Udalosti, komentáře. ČT24*, 10. září 2009 [online]. [cit. 13.2.2014] dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/1096898594-udalosti-komentare/209411000370910/>

FILIP, Jan. *Udalosti, komentáře. ČT24*, 10. září 2009 [online]. [cit. 13.2.2014] dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/1096898594-udalosti-komentare/209411000370910/>

77 WINTR, Jan. *Desáté září českého ústavního systému*. *Jurisprudence* č. 1/2010, s. 4-18. ISSN 1212-9909.

MIKULE, Vladimír. *Může Ústavní soud zrušit ústavní zákon?* *Jurisprudence* č. 1/2010, s. 18-24. ISSN 1212-9909.

KYSELA, Jan. *Předpoklady soudní kontroly ústavnosti ústavních zákonů*. *Jurisprudence* č. 1/2010, s. 24-31. ISSN 1212-9909.

KÜHN, Zdeněk. *Nad nálezem Ústavního soudu ve věci protiústavního „ústavního“ zákona č. 195/2009 Sb.* *Právní rozhledy* č.1/2010, s. 20-32. ISSN 1210-6410.

KOUDELKA, Zdeněk. *Zrušení ústavního zákona Ústavním soudem*. *Právník* č. 10/2010, s. 1067-1087. ISSN 0231-6625.

3. Podstatné náležitosti demokratického právního státu

Na závěr své práce se podrobněji zaměřím na vybrané principy, které čl. 9 odst. 2 Ústavy označuje jako podstatné náležitosti demokratického právního státu. Jak z obsahu práce vyplývá, judikatura i jednotlivá doktrinální mínění přiřazují rozdílné principy k těm, které tvoří materiální jádro naší ústavnosti.

Předem považuji za podstatné zmínit i samotný pojem „demokratický právní stát,“ který v sobě zahrnuje dvě rozdílná, avšak vzájemně podmiňující vnímání státu, tedy „demokratického státu“ a „právního státu“.

Myšlenku právního státu nalezneme již na přelomu 1. a 2. století našeho letopočtu, kdy Gaius Plinius Mladší zcela zachytil její podstatu ve výroku: „*Non est princeps supra leges, sed leges supra principem*,“ tedy: „*Panovník nestojí nad zákony, ale zákony nad panovníkem.*“⁷⁸ Avšak hlavní koncepce se objevuje koncem 19. století v německé a rakouské právní teorii.⁷⁹ Právním státem se rozumí takový stát, který je nejen tvůrcem práva a taková právní pravidla vynucuje, nicméně sám je těmito pravidly (a mezinárodními smlouvami, které inkorporoval do svého právního řádu) také vázán.⁸⁰ A. Gerloch vnímá právní stát v rovině formální a materiální, kdy právním státem je takový stát, ve kterém se uplatňuje legalita vůči orgánům státu a dalším orgánům veřejné moci (formální rovina). Za právní stát v materiální rovině považuje stát, kde je metoda legality nedílně spojena s jeho demokratickým charakterem.⁸¹ Jako znaky právního státu autoři K. Adamová a L. Křížkovský uvádějí suverenitu lidu, princip dělby moci, princip omezení vlády, vázanost státu právem a záruky působení právního státu soudy.⁸²

---

78 MLSNA, Petr. *Ústava ČR – vznik, vývoj a perspektivy*. Praha: Leges, 2010, s. 197. ISBN 978-80-87212-63-9.

79 PAVLÍČEK, Václav et al. *Ústavní právo a státověda – I. díl Obecná státověda*. Praha: Linde, 1998, s. 47. ISBN 80-7201-141-3.

80 srov. čl. 2 odst. 3 Ústavy: „*Státní moc slouží všem občanům a lze ji uplatňovat jen v případech, v mezích a způsoby, které stanoví zákon.*“

81 GERLOCH, Aleš. *Teorie práva*. 6. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2013, s. 197. ISBN 978-80-7380-454-1.

82 ADAMOVIČ, Karolína a Ladislav KŘÍŽKOVSKÝ. *Dějiny myšlení o státě*. 1. vyd. Praha: ASPI Publishing, 2000, s. 315-316. ISBN 80-86395-07-3.

Demokratický je takový stát, který respektuje suverenitu lidu, princip dělby moci a koncepci nezadatelných lidských práv. Projevem suverenity lidu je princip vlády většiny,⁸³ avšak nesmí se stát její tyraní.⁸⁴ Za demokracii považujeme: 1) vládu lidu – lid zdrojem veškeré moci ve státě⁸⁵ 2) vládu lidem – lid je zdrojem legitimacy, navíc je i přímým či nepřímým vykonavatelem moci⁸⁶ 3) vláda pro lid – vláda v zájmu a ve prospěch lidu.⁸⁷ Demokracii, jakožto vládu lidu, lidem a pro lid (government of the people, by the people and for the people) vymezil již A. Lincoln v roce 1863 při projevu v Gettysburgu a dodnes tyto tři znaky bereme jako pojmové pro definici demokracie.

M. Sylla spatřuje ve spojení „demokratický právní stát“ synonymum pro ústavní stát. Ústavním státem se má na mysli takový stát, který je realizovatelný pouze na základě občanské společnosti založené na rovnosti občanů a nadřazenosti jednotlivce nad státem.⁸⁸

3.1 Princip suverenity lidu

„Princip suverenity lidu spočívá v politickém a právním uznání nadřazenosti občana nad státem v podobě uplatnění ústavního kodexu lidských a občanských práv, volebního zákonodárství a garance práv menšin“⁸⁹ a v uznání a dodržování řady dalších zásad. Lid jako suverén je zdrojem veškeré moci ve státě, nelze tedy uzнат žádný jiný zdroj státní moci a není možné suverenitu přenést na nikoho jiného – ani na panovníka, ani na poslance (zástupce lidu). Lid je v tomto případě brán jako celek, který tvoří svou vůli principem většiny. Nelze na něj nahlížet jako na součet jednotlivců a jejich individuálních názorů a ani z celku nesmí být vyloučena jakákoliv část lidu.

---

83 srov. čl. 6 Ústavy věta první: *„Politická rozhodnutí vycházejí z vůle většiny vyjádřené svobodným hlasováním.“*

84 srov. čl. 6 Ústavy věta druhá: *„Rozhodování většiny dbá ochrany menšin.“*

85 srov. čl. 2 odst. 1 Ústavy: *„Lid je zdrojem veškeré státní moci...“*

86 srov. čl. 2 odst. 1 Ústavy: *„...prostřednictvím orgánů moci zákonodárné, výkonné a soudní.“*
srov. čl. 2 odst. 2 Ústavy: *„Ústavní zákon může stanovit, kdy lid vykonává státní moc přímo.“*

87 srov. čl. 2 odst. 3 Ústavy: *„Státní moc slouží všem občanům...“*

88 HENDRYCH, Dušan a Cyril SVOBODA et al. *Ústava České republiky: komentář*. 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 1997, s. 2. ISBN 80-7179-084-2.

89 ADAMOVIČ, Karolína. *Úsvit moderního konstitucionalismu: příspěvek k aplikaci "Principů" E.F. Smidaka*. Vyd. 1. Praha: Havlíček Brain Team, 2007, s. 37. ISBN 978-809-0360-983.

Přestože poprvé se výrazněji myšlenka suverenity lidu prosadila v době osvícenství v 17. a 18. století v podobě teorie společenské smlouvy, tak nepřímo se touto ideou zabývali již řečtí filosofové Platón a Aristotelés. Idea společenské smlouvy následně ovlivnila buržoazní revoluce, které vedly ve změnu politických systémů. Jako první zakotvilo suverenitu lidu Prohlášení nezávislosti Spojených států amerických ze 4. července 1776, které se nechalo inspirovat myšlenkami anglického filosofa Johna Locka, následně Američané zakotvili suverenitu lidu i v Americké ústavě z roku 1787, která je dnes nejstarší platnou ústavou na světě. Následovala francouzská Deklarace práv člověka a občana z roku 1789, ovlivněná názory osvícence Jean-Jacques Rousseaua. Tyto převratné předpisy byly inspirací nejen pro Belgickou ústavu z roku 1831, ale i pro kroměřížský návrh ústavy z let 1848-1849, který ale skončil pouze ve stádiu návrhu, jelikož kroměřížský sněm byl rozehnan vídeňskou vládou a ústava nikdy nevstoupila v platnost.

Na přelomu 18. a 19. století přišel E. J. Sieyès s rozlišením moci konstitutivní/ustavující (*pouvoir constituant*) a konstituované/ustavené (*pouvoir constitué*), z kterého i dnes vychází moderní demokratické ústavy, včetně Ústavy ČR. Dle Sieyèse se lid, jakožto zdroj a nositel moci konstitutivní, nemá vzdát veškeré své moci ve prospěch nějakého orgánu (moc konstituovaná). Upozorňuje tak na hrozbu diktatury, která by nastala ústavní cestou. Moc konstituovaná má podobu souboru institucí a procesů, které vykonávají moc uvnitř státu v zájmu lidu.⁹⁰

Jelikož naši Ústavu řadíme mezi ty demokratické, tak i ona ctí suverenitu lidu. Na rozdíl od zahraničních úprav⁹¹ suverenitu nestanovuje přímo (výslovně), ale vyjadřuje ji nepřímo v čl. 2 odst. 1. Tento princip má výlučné postavení mezi náležitostmi demokratického právního státu, a proto je dle většiny odborníků chráněn klauzulí věčnosti.

Nejdůležitějším pojmem principu suverenity lidu je samotný pojem lid, který v sobě zahrnuje občany a ostatní obyvatele státu. Výlučně občanům je přiznáno právo voleb, kterými se ustavují státní orgány. Ne-občané mohou k

---

90 KLOKOČKA, Vladimír. *Ústavní systémy evropských států: (srovnávací studie)*. 2. aktualiz. a dopl. vyd. Praha: Linde, 2006, s. 98-99. ISBN 8072016067.

91 např. Španělsko, Portugalsko, Řecko

vyjádření své politické vůle užít např. právo svobody projevu, právo na informace, právo shromažďovací, právo sdružovací, právo petiční. J. Filip chápe pojem lid dle našich ústavních předpisů:

- lid jako suverén a zdroj moci ustavující,
- lid jako ústavně podřízený subjekt,
- lid jako subjekt moci reprezentovaný státními orgány,
- lid jako subjekt vlastnictví národního majetku,
- lid jako množina státních občanů,
- lid jako množina osob s volebním právem,
- lid v podobě státu, tj. České republiky ve vztahu k jiným státům.⁹²

Suverenita je přirozeným, nezcizitelným a neomezeným právem lidu. Nikdo nesmí být ve výkonu tohoto práva jakkoliv omezen či zbaven. Veškeré orgány ve státě musejí svou legitimitu odvádět od lidu, to však nutně neznamená, že by musel lid vykonávat moc pouze a bezprostředně v podobě přímé demokracie. Jelikož institut výlučně přímé demokracie je prakticky nemožný a jedná se pouze o jednu z možností výkonu státní moci, je princip suverenity lidu zachován i v případě, kdy státní orgány jsou legitimovány nepřímo od lidu. Ke konstituování takovýchto zastupitelských státních orgánů slouží institut svobodných a demokratických voleb, které mají v praxi mnohem častější využití než instituty přímé demokracie, které mají de facto funkci doplňkovou.

Suverenita lidu, pokud je narušena, v sobě zahrnuje právo lidu na odpor proti každému, kdo takovéto narušení zapříčinil. Oba tyto principy nabyly na významu spolu s teorií společenské smlouvy a byly zakotveny v Prohlášení nezávislosti z roku 1776.⁹³ Podrobněji se právu na odpor věnuji v závěrečné podkapitole práce.

---

92 FILIP, Jan. *Ústavní právo České republiky: základní pojmy a instituty, ústavní základy ČR*. Dotisk 4. vyd. 2003 (Masarykova univerzita a nakladatelství Doplněk). Brno: Václav Klemm, 2011, s. 133. ISBN 978-809-0408-388.

93 ADAMOVIČ, Karolína. *Úsvit moderního konstitucionalismu: příspěvek k aplikaci "Principů" E.F. Smidaka*. Vyd. 1. Praha: Havlíček Brain Team, 2007, s. 71. ISBN 978-809-0360-983.

3.2 Princip dělby moci

Princip dělby moci dnes bereme jako nedílnou součást demokratického zřízení. Má chránit před nezákonností a zneužitím moci a tím dozírat na svobodu jednotlivce, která by mohla být způsobena tyranii či usurpací státní moci.

Dělbu moci můžeme rozlišit z hlediska vertikálního a horizontálního. Dělbba moci ve vertikální rovině určuje, jakým způsobem je stát územně politicky a samosprávně organizovaný (např. unitární stát, federace, konfederace, unie). Vymezuje míru centralizace a decentralizace ve státě a odpovídá na otázku, jakou mírou autonomie disponují jednotlivé územní součásti státu. Horizontální rovina dělby moci vymezuje uspořádání a vztahy mezi nejvyššími orgány státu a tím je určující pro způsob formy vlády (např. prezidentská republika, parlamentní republika, republika shromáždění)⁹⁴

J. Grospič zmiňuje navíc funkcionální aspekt dělby moci, který nalezneme v unitárních státech.⁹⁵

3.2.1. Historický exkurs – J. Locke, Ch. L. Montesquieu

„V despotickém státě přechází celá moc do rukou toho, komu je svěřena,“⁹⁶ uvádí ve svém nejspíše nejznámějším díle Ch. L. Montesquieu a dále dodává, že je neudržitelné, pokud by jedna a tatáž osoba či instituce držela v rukou a realizovala jednak moc vydávat a jednak moc provádět zákony a spolu s tím i disponovala s mocí soudit spory a zločiny. Stejně jako princip suverenity lidu, tak i dělba moci patřily mezi dominantní myšlenky osvícenství, které ovlivnily nejen tvůrce Ústavy USA T. Jeffersona, J. Madisona, A. Hamiltona, J. Jaye a J. Adamse.⁹⁷ Avšak i s tímto principem se setkáme mnohem dříve. Již v antice řecký myslitel Aristotelés v díle Athénská ústava rozlišuje usnášení,

---

94 srov. PAVLÍČEK, Václav et al. *Ústavní právo a státověda – I. díl Obecná státověda*. Praha: Linde, 1998, s. 104-105. ISBN 80-7201-141-3.

HOLLÄNDER, Pavel. *Základy všeobecné státovědy*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009, s. 325. ISBN 978-80-7380-178-6.

95 PAVLÍČEK, Václav et al. *Ústavní právo a státověda – I. díl Obecná státověda*. Praha: Linde, 1998, s. 83. ISBN 80-7201-141-3.

96 MONTESQUIEU, Charles. *O duchu zákonů*. Dobrá Voda: Aleš Čeněk, 2003, s. 99. ISBN 80-86473-30-9.

97 HOLLÄNDER, Pavel. *Základy všeobecné státovědy*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009, s. 325. ISBN 978-80-7380-178-6.

nařizování a souzení.⁹⁸ V praxi se v omezené míře myšlenka dělby moc projevila i v době římské republiky.

Mezi nejznámější osvícence, kteří se zabývali ideou, že by ve státě neměl existovat nikdo, kdo by držel veškerou moc, se řadí J. Locke a Ch. L. Montesquieu. Druhé pojednání o vládě je dílem dříve narozeného J. Locka, který rozdělil moc na zákonodárnou, výkonnou a federativní (moc soudní podřadil pod moc výkonnou). Každá z mocí je svěřena jinému orgánu, díky čemuž se mohou vzájemně kontrolovat. Hlava státu zastupuje moc výkonnou, která zabezpečuje provádění zákonů, jenž vydává moc zákonodárná. Moc zákonodárná má dominantní (nikoliv však neomezené) postavení a je reprezentovaná dvoukomorovým parlamentem. Aby bylo zabráněno svévoli, resp. absolutismu, považuje Locke za obzvláště důležité, aby tyto dvě moci nebyly svěřeny do rukou jednoho orgánu. Poslední jmenovanou moc bychom dnes mohli chápat jako zahraniční politiku – jedná se o moc, která se stará o smlouvy s jinými státy, snaží se zachovávat mír a vyhlašuje válku. Aby zákony byly vydávány ve veřejném dobru, jsou jimi samotné moci vázány. Občané dle J. Locka mají nejen právo volit do zákonodárného sboru, ale mohou i přímo do politiky vstoupit, pokud dojde k porušení společenské smlouvy představiteli státní moci.⁹⁹

S klasickou tripartitou moci zákonodárné, výkonné a soudní se setkáme v díle O duchu zákonů Ch. L. Montesquieua. Je nejen důležité, aby všemi mocemi nedisponovala jediná osoba, ale ani aby jedna a ta samá osoba nebyla součástí více orgánů, které představují rozdílné moci. První dvě moci drží v rukou politické orgány, kdy zákonodárnou moc reprezentuje dvoukomorový parlament, ve kterém jsou kromě představitelů aristokracie i zástupci lidu zvoleni prostřednictvím všeobecného volebního práva. Parlament je nejvyšší mocí ve státě, jehož rozhodnutí jsou výsledkem kompromisu mezi dvěma odlišnými

---

98 KRSKOVÁ, Alexandra. *Stát a právo v evropském myšlení*. Praha: Eurolex Bohemia, 2005, s. 313-314. ISBN 80-86861-15-5.

99 srov.: ADAMOVÁ, Karolina. *Úsvit moderního konstitucionalismu: příspěvek k aplikaci "Principů" E.F. Smidaka*. Vyd. 1. Praha: Havlíček Brain Team, 2007, s. 55. ISBN 978-809-0360-983.

ADAMOVÁ, Karolina a Ladislav KRÍŽKOVSKÝ. *Dějiny myšlení o státě*. 1. vyd. Praha: ASPI Publishing, 2000, s. 169-173. ISBN 80-86395-07-3.

KRSKOVÁ, Alexandra. *Stát a právo v evropském myšlení*. Praha: Eurolex Bohemia, 2005, s. 313-315. ISBN 80-86861-15-5.

politickými silami – lidu a šlechty. Panovník spolu s úřednickým aparátem zastupuje moc výkonnou a na spravedlnost dohlíží moc soudní, tvořená nezávislými, z lidu vybranými, soudci. Jednotlivé moci vznikají nezávisle na sobě a není mezi nimi vztah nadřazenosti a podřazenosti - takováto konstrukce mocí je důležitá, aby jednotlivé síly byly nezávislé, mohly si vzájemně oponovat a bylo zabráněno zneužití moci. Funguje mezi nimi mechanismus brzd, který jednotlivé moci drží v rovnováze. Zákonodárná moc má vůči zbylým druhům právo přezkumu a kontroly. Kontroluje, jak moc výkonná realizuje a dodržuje zákony a určuje obsah, formu, prostředky a limity činnosti výkonných a soudních orgánů. Výkonná moc má možnost vyjádřit se k projednávaným zákonům a určuje čas a délku zasedání zákonodárného sboru. Vliv na moc soudní vykonává svým právem jmenovat soudce z povolání. Soudní orgány jsou kompetentní přezkoumávat soulad zákonodárných aktů s ústavou, platnost a regulérnost voleb členů do parlamentu a má možnost zrušit rozhodnutí správních orgánů, pokud nejsou v souladu s legislativními akty.¹⁰⁰

3.2.2 Nástin principu dělby moci v České republice

Ústava ČR zakotvuje princip trojdělby státní moci v čl. 2 odst. 1. Podrobnější úpravu moci zákonodárně poskytuje v hlavě druhé, moci výkonné v hlavě třetí a hlava čtvrtá se věnuje moci soudní.

Zákonodárnou moc representuje občany volený dvoukomorový Parlament, jehož hlavním úkolem je přijímat zákony. Poslanecká sněmovna a Senát mají rozdílné postavení, přičemž prvně jmenovaná je nejmocnějším orgánem státní moci. Česká republika se řadí k parlamentní formě vlády, která vyplývá z výsadního postavení Parlamentu. Ten má velký (nikoliv absolutní) vliv na složení zbylých mocí. Kontrolu nad mocí zákonodárnou vykonává prezident například tím, že má pravomoc rozpustit Poslaneckou sněmovnu a náleží mu právo vrátit

---

100 srov.: ADAMOVÁ, Karolina. *Úsvit moderního konstitucionalismu: příspěvek k aplikaci "Principů" E.F. Smidaka*. Vyd. 1. Praha: Havlíček Brain Team, 2007, s. 56. ISBN 978-809-0360-983.

ADAMOVÁ, Karolina a Ladislav KRÍŽKOVSKÝ. *Dějiny myšlení o státě*. 1. vyd. Praha: ASPI Publishing, 2000, s. 195-196. ISBN 80-86395-07-3.

KRSKOVÁ, Alexandra. *Stát a právo v evropském myšlení*. Praha: Eurolex Bohemia, 2005, s. 333-335. ISBN 80-86861-15-5.

zákon (nikoliv však ústavní) přijatý Parlamentem. Kontrola ze strany moci soudní je prováděná Ústavním soudem, který je oprávněn rušit zákony.

Prezident republiky, vláda, ministerstva a jiné správní úřady zastupují moc výkonnou, která disponuje státními financemi, silovými prostředky a má pravomoc provádět zákony.¹⁰¹ Díky systému dělby moci je exekutiva značně kontrolována a omezována hlavně Parlamentem, který má vůči moci výkonné řadu dozorových pravomocí – např. vláda, jakožto vrcholný orgán moci výkonné, je odpovědná Poslanecké sněmovně, která jí může vyslovit nedůvěru; Senát je oprávněn podat ústavní žalobu na prezidenta republiky za velezradu; návrh státního rozpočtu schvaluje Poslanecká sněmovna.

Ústava začlenila k moci výkonné i státní zastupitelství, které je orgánem sui generis. Toto přiřazení je teorií již od počátku platnosti Ústavy značně kritizováno kvůli předmětu činnosti, ve kterém státní zastupitelství vykonává svou pravomoc.¹⁰²

Moc soudní náleží soustavě obecných soudů a Ústavnímu soudu, pro které je typická nezávislost a nestrannost. Funkce obecných soudů je trojí: 1) rozhoduje spory mezi občany v občanském soudním řízení 2) rozhoduje o vině a trestu za trestné činy v trestním řízení 3) ve správním soudnictví přezkoumává zákonnost rozhodnutí veřejné správy.¹⁰³ O Ústavním soudu, jakožto orgánu ochrany ústavnosti, je pojednáno v předchozí kapitole. Vliv na justici náleží především moci výkonné, která má pravomoc jmenovat soudce, navíc prezident republiky má možnost zasahovat do výkonu soudní moci prostřednictvím milosti či amnestie.

Vedle obvyklé tripartity mocí najdeme v Ústavě články vymezující působnost Nejvyššího kontrolního úřadu, České národní banky a územní samosprávy, které nelze podřadit pod žádnou ze složek státní moci a de facto se jedná o samostatné moci. Podobné postavení má i Veřejný ochránce práv, který

---

101 WINTR, Jan. *Principy českého ústavního práva: (s dodatkem principů práva evropského a mezinárodního)*. Vyd. 1. Praha: Eurolex Bohemia, 2006, s. 60. ISBN 8086861759.

102 KLÍMA, Karel et al. *Komentář k Ústavě a Listině*. 2. rozšířené vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009, s. 604. ISBN 978-80-7380-140-3.

103 WINTR, Jan. *Principy českého ústavního práva: (s dodatkem principů práva evropského a mezinárodního)*. Vyd. 1. Praha: Eurolex Bohemia, 2006, s. 60. ISBN 8086861759.

není ustaven přímo v Ústavě, přestože dle některých odborníků¹⁰⁴ by bylo vhodné, aby i on měl své místo v předpise nejvyšší právní síly a nebyl upraven pouze zákonem.¹⁰⁵

3.3 Princip pluralitního politického systému

Znakem moderní demokracie je svobodná existence a volná soutěž politických stran, kterou náš právní pořádek zakotvuje v čl. 5 Ústavy a v čl. 20 a 22 Listiny. Především právem občanů sdružovat se v politických stranách (a hnutích) a jejich volbou do zákonodárného sboru je naplňován princip suverenity lidu. Pluralita politických stran a jejich volná soutěž je nezbytnou součástí každého demokratického zřízení, kterou se odlišuje od totalitních režimů založených na jedné politické síle, která zastává vedoucí úlohu ve státě.¹⁰⁶

Instituty podobné politickým stranám se vyskytovaly již ve starověku v městských státech Řecka. Vznik politických stran v dnešním slova smyslu je spojen s přechodem k ústavní a parlamentní formě státu v první polovině 19. století. V této době vznikly i dodnes působící strana britských konzervativců a americká Demokratická strana.¹⁰⁷ Na významu politické strany ale nabyly až s uzákoněním všeobecného volebního práva počátkem 20. století. Po trpkých zkušenostech s nacismem a fašismem v období 2. světové války se začal klást velký důraz na zakotvení právní úpravy politických stran, která by v rovinně zákonné či ústavní upravovala jejich vznik, činnost a postavení.¹⁰⁸

Dle statusové teorie K. Hesseho mají politické strany naplňovat status svobody, rovnosti a veřejnosti, což vyplývá z jejich vztahu ke státu, k ostatním politickým stranám a ke společnosti. Na rozdíl od jiných států,¹⁰⁹ česká právní úprava neposkytuje definici politických stran. Na vymezení typových znaků se proto z velké části vedle doktríny ústavního práva podílí Ústavní soud. Současný

---

104 např. V. Šimíček, srov.: BAHÝLOVÁ, Lenka, Jan FILIP, Pavel MOLEK, Milan PODHRÁZKÝ, Vojtěch ŠIMÍČEK a Ladislav VYHNÁNEK. *Ústava České republiky: komentář*. Praha: Linde, 2010, s. 51. ISBN9788072018147.

105 zákon č. 349/1999 Sb., o Veřejném ochránci práv,

106 HENDRYCH, Dušan a Cyril SVOBODA et al. *Ústava České republiky: komentář*. 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 1997, s. 6. ISBN 80-7179-084-2.

107 KLÍMA, Karel. *Státověda*. Plzeň: Prospektrum, 2006, s. 107. ISBN 80-868-9898-9.

108 SLÁDEČEK, Vladimír, Vladimír MIKULE a Jindřiška SYLLOVÁ. *Ústava České republiky: komentář*. Vyd. 1. Praha: C.H. Beck, 2007, s. 44. ISBN 978-80-7179-869-9.

109 např. Německo

stav kritizuje například V. Šimíček a dodává, že do budoucna by bylo vhodné, aby náš právní řád obsahoval legální definici politických stran.¹¹⁰

Politické strany jsou právnické osoby soukromého práva oddělené od státu, jejichž vznik a členství je založeno na dobrovolnosti a svobodě. Sahrávají nezastupitelnou úlohu prostředníka mezi státem a společností, když se ve volbách pokoušejí získat podíl na výkonu státní moci. Ze zákona (resp. Ústavy) jsou povinny respektovat základní demokratické principy a odmítat násilí jakožto prostředek k prosazení svých zájmů. K tomu se vyjádřil i Nejvyšší správní soud, když rozhodoval o návrhu na rozpuštění Dělnické strany. Politické strany mohou usilovat o změnu právního či ústavního pořádku, ale jsou povinny užít pouze nenásilných a demokratických prostředků slučitelných se zákonem. Samotná změna musí být v souladu se základními principy demokratického právního státu.¹¹¹

3.4 Právo lidu na odpor

Právo lidu na odpor zakotvené v čl. 23 LZPS je založeno na přirozenoprávním principu lidských práv.¹¹² Právo revolučního vystoupení lidu na ochranu svobody a sjednání spravedlnosti v případě, že se státní moc zpronevěří svému poslání a poruší společenskou smlouvu, je známo od dob J. Locka, který ho považoval za nejvyšší právo společenosti.¹¹³

K nezměnitelným ustanovením Ústavy ho řadí nejen Ústavní soud a prof. V. Pavlíček,¹¹⁴ ale například i prof. K. Klíma¹¹⁵. J. Kysela se domnívá, že právo na odpor se vztahuje na všechna lidská práva a základní svobody uvedená v čl. 5 až 22 LZPS, nikoliv jen na politická práva zakotvená v čl. 17-22 LZPS.¹¹⁶ Opačného

---

110 ŠIMÍČEK, Vojtěch. *Politické strany v ústavním pořádku České republiky*. In Jan KYSELA. *Deset let Ústavy České republiky*. Vyd. 1. Praha: Eurolex Bohemia, 2003, 244-245 s. ISBN 80-86432-45-9.

111 Rozsudek NSS Pst 1/2008-66 [1.3.2014] dostupné z: <http://nssoud.cz>

112 PAVLÍČEK, Václav et al. *Ústava a ústavní řád České republiky: komentář*. 2. dopl. a podst. rozš. vyd., aktualiz. dotisk podle stavu k 1.1.2003. Praha: Linde, 2002, s. 216. ISBN 8072013912.

113 ADAMOVÁ, Karolina a Ladislav KRÍŽKOVSKÝ. *Dějiny myšlení o státě*. 1. vyd. Praha: ASPI Publishing, 2000, s. 172. ISBN 80-86395-07-3.

114 viz 1. kapitola této práce

115 KLÍMA, Karel et al. *Komentář k Ústavě a Listině*. 2. rozšířené vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009, s. 1161. ISBN 978-80-7380-140-3.

116 KYSELA, Jan. *Právo na odpor a občanskou neposlušnost*. Vyd. 1. Brno: Doplněk, 2001, s. 65. ISBN 8072390783.

názoru jsou K. Klíma¹¹⁷ a V. Pavlíček¹¹⁸, kteří mají za to, že se jedná o právo na obranu potlačování politických práv. Ochrana se vztahuje jak na případnou změnu Listiny (ochrana objektivního práva), tak i na zásahy do výkonu subjektivních práv garantovaných objektivním právem. Právo na odpor souvisí s principem suverenity lidu a je vnímáno jako poslední možný prostředek obrany demokracie, kdy použití jiných zákonných prostředků je znemožněno, anebo byly neúčinné. Tímto právem disponuje pouze občan či skupina státních občanů, K. Klíma to považuje za logické vyústění, neb vnímá právo na odpor jako právo politické.¹¹⁹ Autor V. Pavlíček nadto zdůrazňuje, že subjektem tohoto práva není cizinec, ani osoba bez státní příslušnosti, avšak ani jednotlivec.¹²⁰ J. Kysela souhlasí, že tímto právem disponují státní občané, nicméně zpochybňuje jeho kolektivní charakter jakožto práva, kterým disponuje skupina více občanů, a připouští, že ho lze vnímat i v individualistickém pojetí. Pokud bychom totiž toto právo vnímali jako kolektivní, vyvstává otázka, kolik je potřeba občanů, aby mohlo být uplatněno. Přesto s odkazem na V. Adamuse uvádí, že jednotlivec má pouze nepatrnou šanci na úspěch, kterého lze spíše dosáhnout spojením s co možná největším počtem občanů.¹²¹

Právo zakotvené v čl. 23 Listiny, resp. útok z něho vyplývající směřuje vůči komukoliv, kdo se pokusí odstranit základy demokratického řádu právní státu ve stavu ústavní nouze. Jedná se ovšem o útok, který je založen na respektu k lidským právům. Občané se takovýmto útokem mohou bránit jak proti vnější moci, tak i proti domácí vládě či jinému vnitřnímu subjektu. Konkrétní podoba odporu může být různorodá – může mít formu např. atentátu, sabotáže, občanské neposlušnosti, státního převratu (puče), revoluce či stávků.¹²² Právem na odpor

---

117 KLÍMA, Karel et al. *Komentář k Ústavě a Listině*. 2. rozšířené vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009, s. 1160. ISBN 978-80-7380-140-3.

118 PAVLÍČEK, Václav et al. *Ústava a ústavní řád České republiky: komentář*. 2. dopl. a podst. rozš. vyd., aktualiz. dotisk podle stavu k 1.1.2003. Praha: Linde, 2002, s. 218. ISBN 8072013912.

119 KLÍMA, Karel et al. *Komentář k Ústavě a Listině*. 2. rozšířené vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009, s. 1161. ISBN 978-80-7380-140-3.

120 PAVLÍČEK, Václav et al. *Ústava a ústavní řád České republiky: komentář*. 2. dopl. a podst. rozš. vyd., aktualiz. dotisk podle stavu k 1.1.2003. Praha: Linde, 2002, s. 217-218. ISBN 8072013912.

121 KYSELA, Jan. *Právo na odpor a občanskou neposlušnost*. Vyd. 1. Brno: Doplněk, 2001, s. 65-67. ISBN 8072390783.

122 KYSELA, Jan. *Právo na odpor a občanskou neposlušnost*. Vyd. 1. Brno: Doplněk, 2001, s. 13-15. ISBN 8072390783.

však nemůže být ospravedlněn útok, který by směřoval proti vládě, která zcela respektuje demokratický řád zakotvený Ústavou.

Závěr

V čl. 9 odst. 2 a 3 Ústavy ČR je zakotvena absolutní rigidita materiálního ohniska ústavnosti. Tato koncepce je odrazem přirozeného práva, která staví nejvýznamnější hodnotové principy našeho právního řádu na samotný vrchol systému právních norem. Tyto zásady jsou nadřazené všem ostatním právním normám a nemohou být nikterak změněny.

Historie pojmu spadá do počátku 19. století, avšak důraz na zakotvení absolutního zákazu změn základních demokratických principů přišel po hořkých zkušenostech s nedemokratickými režimy v období světových válek, proti kterým dosavadní právní úpravy neposkytovaly dostačující obranu.

Ústava České republiky je klasicky řazena mezi rigidní druh předpisu s nejvyšší právní silou, jelikož může být měněna jen ústavním zákonem. Takováto ochrana českého ústavního pořádku bývá kritizována jako nedostatečná. Český stát má za sebou dlouholetou nadvládu totalitních režimů, z které se vymanil relativně nedávno a pokud existují prostředky, které by efektivněji uchránily naši demokratickou ústavu před případným svrhnutím, myslím si, že by měly být přijaty.

Na druhou stranu, absolutní ochrany požívají podstatné náležitosti demokratického právního státu, jejichž změnu vylučuje čl. 9 odst. 2 Ústavy. Problém však může být spatřován v obecnosti tohoto ustanovení, které neposkytuje ani demonstrativní výčet těchto náležitostí. Významnou roli zde zastává Ústavní soud, který v rámci své rozhodovací praxe konkretizuje předmětné ustanovení. Nelze ani opomenout právní vědu, která již několikrát přinesla výčet náležitostí, které by měly být považovány za charakteristické pro demokratický právní stát. S ohledem na judikaturu a právní doktrínu lze za podstatné náležitosti demokratického právního státu považovat např. suverenitu lidu, princip dělby moci, princip pluralitního politického systému, zakotvení a ochranu základních práv a svobod či právo na územní samosprávu.

Dalším úskalím je vnímání samotného imperativu nezměnitelnosti. Je logické, že aby samotný imperativ měl smysl, měl by být považován za

nezrušitelný. Avšak měli bychom akceptovat i názor, který má za to, že i změna takového ustanovení je možná. Z povahy českého právního řádu vyplývá, že on sám považuje zmíněný imperativ za nezrušitelný.

Ústavní pořádek České republiky svěřuje ochranu tvrdého jádra ústavy několika subjektům – prezidentu republiky, vládě, Poslanecké sněmovně, Senátu, obecné soustavě soudů a v neposlední řadě i samotnému lidu. Jako specializovaný orgán ochrany ústavnosti je koncipován Ústavní soud. Jeho činnost je důležitá nejen pro výklad obecných ustanovení, ale navíc je nadán pravomocí rušit zákony nebo jejich jednotlivá ustanovení, pokud jsou v rozporu s ústavním pořádkem. Ústavní soud v rámci svého působení v roce 2009 zrušil ústavní zákon č. 195/2009 Sb., o zkrácení pátého volebního období Poslanecké sněmovny. Dle předmětného ústavního zákona mělo být volební období Poslanecké sněmovny ukončeno dnem voleb, kterým nepředcházelo ani rozpuštění Poslanecké sněmovny a ani tento termín nebyl určen ve lhůtě počínající třicátým dnem před uplynutím volebního období. Takovýto postup je vedle dalšího v rozporu s čl. 17 Ústavy, na což reagoval poslanec M. Melčák podáním ústavní stížnosti, kterou se mimo jiné domáhal zrušení zmíněného ústavního zákona.

V nálezu Pl. ÚS 27/09 Ústavní soud zrušil ústavní zákon o zkrácení pátého volebního období Poslanecké sněmovny pro rozpor s podstatnými náležitostmi demokratického právního státu. V odůvodnění Ústavní soud vychází z nezbytnosti ochrany materiálního jádra ústavy, a dále odkazuje na praxi rakouského a německého Ústavního soudu, které jsou oba nadány pravomocí rušit ústavní zákony. Vydaný nálezn je velmi diskutabilní – nejenže je sporná otázka pravomoci Ústavního soudu rušit ústavní zákony, ale v tomto případě je navíc i zpochybňována míra ohrožení materiálního ohniska ústavnosti. Co by však nemělo být otázkou diskuze je povaha zrušeného ústavního zákona, který nesplňoval kritérium obecnosti, ale v podstatě se jednalo o individuální právní akt upravující konkrétní subjekty v konkrétní situaci.

Závěr práce je věnován některým náležitostem demokratického právního státu – konkrétně principu suverenity lidu, principu dělby moci, principu pluralitního politického systému a právu lidu na odpor. Tyto náležitosti nabyly na

významu v době osvícenství v 18. století a dnes jsou považovány za jedny z typických znaků demokratického právního zřízení. Základním principem je suverenita lidu, dle které je lid považován za veškerý zdroj moci ve státě. Bez tohoto principu by zbylé náležitosti neměly smysl, jelikož ze suverenity lidu vycházejí a dále ji konkretizují. Podstatou dělby moci je oddělení moci zákonodárné, výkonné a soudní – toto oddělení má chránit před zneužitím moci tzv. principem brzd a protivah (checks and balances), díky kterému na sebe navzájem jednotlivé složky moci dozírají a korigují se. Pro princip pluralitního politického systému je charakteristické vedle svobodné existence a volné soutěže politických stran také právo občanů sdružovat se v nich. Občané se volbou nebo účastí v politických stranách mohou podílet na správě věcí veřejných. Pro ochranu demokracie je důležité právo lidu na odpor, které je využitelné jako krajní prostředek na obranu proti každému, kdo se pokusí odstranit základy demokratického řádu.

Při případném rozšíření této práce považuji za vhodné zaměřit se na komparaci problematiky s jinými státy a dále se podrobněji věnovat dalším náležitostem demokratického právního státu – především ochraně základních práv a svobod.

Resumé

This thesis aims to describe the substantive heart of the constitution, which is enshrined in Article 9, Subsection 2 and 3 of the Constitution of the Czech Republic, prohibiting any alteration of fundamental characteristics of a democratic legal state. This concept reflects natural right, which places the most important value principles to the very top of the legal norm system. These principles are superior to any other legal norms and cannot be altered in any way.

In the beginning of the thesis the term “constitution” is explained. The Constitution of the Czech Republic can be altered only with constitutional acts, which makes it a rigid regulation of the highest legal force. Article 9, Subsection 2 and 3 of the Constitution prohibit any alteration of fundamental characteristics of a democratic legal state. Such formulation is very abstract and the constitutional order gives no specific information about which characteristics this prohibition applies to. For the reading of Article 9, the roles of legal doctrine and the judicature of the Constitutional Court are crucial. They consider the hard core of the constitution to be, among others, sovereignty of the people, separation of powers principle, the principle of pluralism, enshrinement and protection of fundamental human rights and freedoms and the right of territorial autonomy.

The Constitutional Court of the Czech Republic is a specialised body for the protection of constitutionality and its powers are enumerated in Article 87 of the Constitution. In 2009 it issued a judgement Pl. ÚS 27/09, which annulled a constitutional act on the basis of discrepancy with fundamental characteristics of a democratic legal state. This groundbreaking judgement led to a discussion, whether the Constitutional Court has the power to annul constitutional acts. The judgement was a reaction to the complaint of M. Melčák, MP, who (among others) demanded annulment of the Constitutional Act No. 195/2009 Coll., on Shortening the Fifth Term of Office of the Chamber of Deputies. The enactments of the Act were in contrary with the Constitution of the Czech Republic and the Charter of Fundamental Rights and Freedoms. Furthermore, the annulled Act did not comply with the standard of universality and resembled rather an individual legal act.

The final part of the thesis is focused on some of the fundamental characteristics of a democratic legal state, especially sovereignty of the people, separation of powers principle, the principle of pluralism and the right of resistance. These characteristics gained in importance in the 18th century Age of Enlightenment and are today considered to be the most representative features of a democratic legal system. The fundamental principle is the sovereignty of the people, which makes the people the source of all power in the state. Without this principle, the rest of the enactments would be of no importance, because they are based on it and specify it further.

Seznam použitých pramenů a literatury

Literatura

ADAMOVIÁ, Karolina. *Úsvit moderního konstitucionalismu: příspěvek k aplikaci "Principů" E.F. Smidaka*. Vyd. 1. Praha: Havlíček Brain Team, 2007, 126 s. ISBN 978-809-0360-983.

ADAMOVIÁ, Karolina a Ladislav KRÍŽKOVSKÝ. *Dějiny myšlení o státě*. 1. vyd. Praha: ASPI Publishing, 2000, 390 s. ISBN 80-86395-07-3.

BAHÝLOVIÁ, Lenka, Jan FILIP, Pavel MOLEK, Milan PODHRÁZKÝ, Vojtěch ŠIMÍČEK a Ladislav VYHNÁNEK. *Ústava České republiky: komentář*. Praha: Linde, 2010, 1533 s. ISBN 978-807-2018-147.

BLAHOŽ, Josef. *Soudní kontrola ústavnosti: srovnávací pohled*. Vyd. 1. Praha: Codex, 2001, 489 s. ISBN 808639509x.

FILIP, Jan. *Ústavní právo České republiky*. 4. opr. a dopl. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2003, 556 s. ISBN 80-210-3254-5.

FILIP, Jan. *Ústavní právo České republiky: základní pojmy a instituty, ústavní základy ČR*. Dotisk 4. vyd. 2003 (Masarykova univerzita a nakladatelství Doplněk). Brno: Václav Klemm, 2011, 370 s. ISBN 978-809-0408-388.

FILIP, Jan, Vojtěch ŠIMÍČEK a Pavel HOLLÄNDER. *Zákon o Ústavním soudu: komentář*. 2. přeprac. a rozš. vyd. Praha: C.H. Beck, 2007. 896 s. ISBN 9788071795995.

GERLOCH, Aleš. *Řízení před Ústavním soudem*. Praha, 1996, 127 s. ISBN 80-717-5033-6.

GERLOCH, Aleš. *Ústavní systém České republiky: Základy českého ústavního právo*. 4. vyd. Praha: Prospektrum, spol.s.r.o., 2002, 564 s. ISBN 80-717-5077-8.

HENDRYCH, Dušan. *Právníký slovník*. 3. podstatně rozš. vyd. Praha: C.H. Beck, 2009, 1459 s. ISBN 978-80-7400-059-1.

- HENDRYCH, Dušan a Cyril SVOBODA et al. *Ústava České republiky: komentář*. 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 1997, 242 s. ISBN 80-7179-084-2.
- HOLLÄNDER, Pavel. *Filosofie práva*. 2. rozš. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2012, 421 s. ISBN 978-807-3803-667.
- HOLLÄNDER, Pavel. *Ústavněprávní argumentace: ohlédnutí po deseti letech Ústavního soudu*. Praha: Linde, 2003, 103 s. ISBN 80-861-3137-8.
- HOLLÄNDER, Pavel. *Základy všeobecné státovědy*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009, 364 s. ISBN 978-80-7380-178-6.
- KLÍMA, Karel et al. *Komentář k Ústavě a Listině*. 2. rozšířené vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009, 1448 s. ISBN 978-80-7380-140-3.
- KLÍMA, Karel. *Praktikum českého ústavního práva*. 3., rozšířené vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009, 600 s. ISBN 978-807-3801-731.
- KLÍMA, Karel. *Státověda*. Plzeň: Prospektrum, 2006, 415 s. ISBN 80-868-9898-9.
- KLÍMA, Karel. *Ústavní právo*. 3. rozš. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2006, 759 s. Právnícké učebnice (Aleš Čeněk). ISBN 8073800004.
- KLOKOČKA, Vladimír. *Ústavní systémy evropských států: (srovnávací studie)*. 2. aktualiz. a dopl. vyd. Praha: Linde, 2006, 423 s. ISBN 8072016067.
- KLOKOČKA, Vladimír. *Ústavní zřízení České republiky*. Vyd. 1. Praha: Vyšehrad, 1997, 46 s. ISBN 80-702-1192-X.
- KNAPP, Viktor. *Teorie práva*. 1. vyd. Plzeň: Západočeská univerzita, 1994, 162 s. ISBN 80-7082-140-X
- KRSKOVÁ, Alexandra. *Stát a právo v evropském myšlení*. Praha: Eurolex Bohemia, 2005, 563 a. ISBN 80-86861-15-5.
- KYSELA, Jan. *Právo na odpor a občanskou neposlušnost*. Vyd. 1. Brno: Doplněk, 2001, 120 s. ISBN 8072390783.

MACHALOVÁ, Tatiana. *Úvod do právní filozofie (základní pojmy)*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1998, 162 s. ISBN 80-210-1829-1.

MLSNA, Petr. *Ústava ČR – vznik, vývoj a perspektivy*. Praha: Leges, 2010, s. 197. ISBN 978-80-87212-63-9.

MONTESQUIEU, Charles. *O duchu zákonů*. Dobrá Voda: Aleš Čeněk, 2003, 365 s. ISBN 80-86473-30-9.

PAVLÍČEK, Václav a Jiří HŘEBEJK. *Ústava a ústavní řád České republiky – 1. díl: Ústavní systém*. 2. dopl. a roz. vyd. Praha: Linde, 1998, 772 s. ISBN 8072011103.

PAVLÍČEK, Václav et al. *Ústava a ústavní řád České republiky: komentář*. 2. dopl. a podst. rozš. vyd., aktualiz. dotisk podle stavu k 1.1.2003. Praha: Linde, 2002, 1164 s. *Zákony - komentáře* (Linde). ISBN 8072013912.

PAVLÍČEK, Václav et al. *Ústavní právo a státověda – I. díl Obecná státověda*. Praha: Linde, 1998, 369 s. ISBN 80-7201-141-3.

SLÁDEČEK, Vladimír, Vladimír MIKULE a Jindřiška SYLLOVÁ. *Ústava České republiky: komentář*. Vyd. 1. Praha: C.H. Beck, 2007, 959 s. ISBN 978-80-7179-869-9.

SUCHÁNEK, Radovan a Věra JIRÁSKOVÁ. *Ústava České republiky v praxi: 15 let platnosti základního zákona*. Vyd. 1. Praha: Leges, 2009, 383 s. ISBN 8087212185.

ŠIMÍČEK, Vojtěch. *Materiální ohnisko ústavního pořádku, jeho ochrana a nález Ústavního soudu ve věci M. Melčáka*. In Vladimír KLOKOČKA. *Liber amicorum: In memoriam emeritního soudce Ústavního soudu*. 1. vyd. Praha: Linde, 2009, 316 s. ISBN 978-80-7201-791-1.

ŠIMÍČEK, Vojtěch. *Politické strany v ústavním pořádku České republiky*. In Jan KYSELA. *Deset let Ústavy České republiky*. Vyd. 1. Praha: Eurolex Bohemia, 2003, 423 s. ISBN 80-86432-45-9.

WAGNEROVÁ, Eliška, Vojtěch ŠIMÍČEK, Tomáš LANGÁŠEK, Ivo POSPÍŠIL et al. *Listina základních práv a svobod. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s. 2012, 931 s. ISBN 978-807-3577-506.

WEYR, František. *Základy filosofie právní: (nauka o poznávání právnickém)*. Brno: A. Píša, 1920, 244 s.

WINTR, Jan. *Principy českého ústavního práva: (s dodatkem principů práva evropského a mezinárodního)*. Vyd. 1. Praha: Eurolex Bohemia, 2006, 247 s. ISBN 80-868-6175-9.

ZOUBEK, Vladimír. *Právovéda a státověda. Úvod do právního a státovědního myšlení*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010. 700 s. ISBN 978-80-7380-239-4.

Články

HOLLÄNDER, Pavel. *Materiální ohnisko ústavnosti a diskrece ústavodárce*. Právník č. 3/2005. ISSN 0231-6625.

KOUDELKA, Zdeněk. *Zrušení ústavního zákona Ústavním soudem*. Právník č. 10/2010. ISSN 0231-6625.

KÜHN, Zdeněk. *Nad nálezem Ústavního soudu ve věci protiústavního „ústavního“ zákona č. 195/2009 Sb.* Právní rozhledy č. 1/2010. ISSN 1210-6410.

KYSELA, Jan. *Předpoklady soudní kontroly ústavnosti ústavních zákonů*. Jurisprudence č. 1/2010. ISSN 1212-9909.

MIKULE, Vladimír. *Může Ústavní soud zrušit ústavní zákon?* Jurisprudence č. 1/2010. ISSN 1212-9909.

POKORNÝ, Richard. *K otázce neodstranitelnosti čl. 9 odst. 2 Ústavy*. Acta iuridica olomucensis č. 1/2010. ISSN 1801-0288.

WINTR, Jan. *Desáté září českého ústavního systému*. Jurisprudence č. 1/2010. ISSN 1212-9909.

Právní předpisy

Rozhodnutí prezidenta republiky č. 207/2009, Sb., o vyhlášení voleb do Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky

Usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky

Ústavní zákon č. 91/1991 Sb., o Ústavním soudu České a Slovenské Federativní Republiky

Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České Republiky

Ústavní zákon č. 69/1998 Sb., o zkrácení volebního období Poslanecké sněmovny

Ústavní zákon č. 110/1998 Sb., o bezpečnosti České republiky

Ústavní zákon č. 195/2009 Sb., o zkrácení pátého volebního období Poslanecké sněmovny

Ústavní zákon č. 319/2009 Sb., kterým se mění ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky

Zákon č. 121/1920 Sb., kterým se uvozuje ústavní listina Československé republiky

Zákon č. 143/1968 Sb., o československé federaci

Zákon č. 2/1969 Sb., o zřízení ministerstev a jiných ústředních orgánů státní správy České republiky

Zákon č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu

Zákon č. 198/1993 Sb., o protiprávnosti komunistického režimu a o odporu proti němu

Zákon č. 349/1999 Sb., o Veřejném ochránci práv

Internetové zdroje

BŘÍZA, Petr., *Tomáš Sobek: Lední medvěd není medvěd, ústavní zákon není zákon.* Dostupné z: <http://jinepravo.blogspot.cz/2009/09/tomas-sobek-ledni-medved-neni-medved.html> [12.2.2014]

FILIP, Jan. *Události, komentáře. ČT24*, 10. září 2009. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/1096898594-udalosti-komentare/209411000370910/> [13.2.2014]

KOUDELKA, Zdeněk. Učební text k přednášce z prosince 2012. Dostupné z: is.muni.cz [7.1.2014]

KUDRNA, Jan. *Události, komentáře. ČT24*, 10. září 2009. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/1096898594-udalosti-komentare/209411000370910/> [13.2.2014]

KÜHN, Zdeněk. *K otázce "nezměnitelného" práva.* Dostupné z: <http://jinepravo.blogspot.cz/2009/09/k-otazce-nezmenitelneho-prava.html> [17.1.2014]

MELČÁK, Miloš. *Ústavní stížnost M. Melčáka.* Dostupné z: http://swww.usoud.cz/assets/_stavn__st__nost_poslance_Milo_e_Mel__ka.pdf [10.2.2014]

<http://nalis.usoud.cz>

<http://nssoud.cz>

Judikatura

Nález Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 19/93 ze dne 21. 12. 1993

Nález Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 48/95 ze dne 26. 3. 1996

Nález Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 21/96 ze dne 4. 2. 1997

Nález Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 31/97 ze dne 29. 5. 1997

Nález Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 42/2000 ze dne 24. 1. 2001

Nález Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 46/2000 ze dne 6.6.2001

Nález Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 36/01 ze dne 25. 6. 2002

Nález Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 11/02 ze dne 11. 6. 2003

Nález Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 50/04 ze dne 8. 3. 2006

Nález Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 19/08 ze dne 26. 11. 2008

Usnesení Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 24/09-16 ze dne 1. 9. 2009

Usnesení Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 24/09-20 ze dne 2. 9. 2009

Usnesení Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 24/09 ze dne 15. 9. 2009

Nález Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 27/09 ze dne 10. 9. 2009

Rozsudek Nejvyššího správního soudu sp. zn. NSS Pst 1/2008-66 ze dne 4. 3. 2009